

TÜRK İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

YIL :34

Temmuz - Ağustos 1963

Sayı: 283

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER		<u>Sahife</u>
Gayrimenkule Tecavüzün Def'i Hakkındaki 5917 Sayılı Kanunun Uygulanması ve Bazı Düşünceler	Mehmet ALDAN	3
İçişleri Bakanlığı Teşkilât, Görev ve Çalışmaları ve Millî Güvenlik Politikasına Tesirleri	Mehmet TARCAN	9
İlk Okulların Arsa ve Uygulama Bahçeleri	Hüsnü TUĞLU	55
TERCÜMELER :		
Anlatım özgürlüğü ve Sinema Polisi	Alim Şerif ONARAN	66
İDARÎ COĞRAFYA :		
Lâdik Kazası İdarî Coğrafyası	Fahri ÖZTÜRK	93
TAMİMLER:		110

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı : 500 kuruş.
Yabancı memleketler için yıllığı : 750 kuruş.

—oOo—

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de:

Bulunulan yerin malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü bir mektupla:

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır).

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş ekledikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

—oOo—

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etüdler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20 - 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü**’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi: **İçişleri Bakanlığı**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes’ul Müdürü: **Selim AYBAR**

İLK OKULLARIN ARSA VE UYGULAMA BAHÇELERİ

Yazan : Hüsnü TUĞLU
Kurşunlu Kaymakamı

PLÂN:

- 1— Giriş
- 2— Arsa ve Uygulama Bahçelerinin Yerlerinin Seçimi
- 3— Seçilen Yerlerin Alınması
 - a)Seçilen Yer Devletin veya diğer Kamu Kurumlarının malı olursa
 - b)Seçilen yer Gerçek ve Tüzel kişilerin olursa
- 4— Kamulaştırma
- 5— Yerlerin alınmasında ödenecek paranın temini ve Yapım Programlarının tanziminde önemi
- 6— Okulların Uygulama Bahçeleri ve diğer arazilerden istifade
- 7— Netice

GİRİŞ:

Türkiye gibi gelişmekte olan memleketlerin vasıflarından birisi de umumi kültür seviyesinin yüksek olmayışıdır. Bunun için eğitim mühim bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gün okuma çağında bulunan ve bu yaşı aşmış olan vatandaşlarımızın % 60 şı okuma yazma bilmemektedir. Kalkınma hamlesi içinde bulunan memleketimizin bu oranı çok düşülmesi icap ettirmektedir. Bunun için öğretmen ne kadar lüzumlu ise okulda o kadar mühimdir. 222 sayılı İlk Öğretim ve Eğitim Kanunumuzun ön gördüğü hedefe ulaşabilmemiz kalkınma plânımızda programa bağlanmış olup bunun ancak 15 yılda gerçekleşeceği belirtilmektedir. Her yıl inşa edilecek ilkokulların nerelerde yapılacağı programa bağlanırken inşaatların

zamanında yetişmesi ve her hangi bir aksaklık olmaması için daha önce arsa işlerinin halledilmesi icap etmektedir. Arsası temin edilen yerlere hemen okul yapılma imkânı olmasa bile hiç olmazsa okul yapımı için atılmış ilk adım olacağından okulu bulunmayan her köyümüzde önceden bir arsa temini gereklidir. Temin edilecek arsayı köylü temin edebileceği gibi devletin özel idarelerin, belediyelerin veya köy tüzel kişiliğinin malı olursa buraların tahsisi veya idarenin satın alması mümkündür.

2— Arsa veya Uygulama Bahçelerinin Yerlerinin Seçimi :

Memleketimizde halen birçok ilkokulun kuruluş yeri bakımından müsait olmadığını müşahade etmekteyiz 222 sayılı kanun müsait olan yerlerin okul yeri olarak seçilmesi için hüküm koymuştur. Kanun bu işi bir komisyona bırakmaktadır. (222 S. Kanun madde 60) okul yerlerinin seçiminde bilhassa memleketimizin köylerinin dağınık olduğu bölgelerinde itilâflar doğmakta ve aynı muhtarlığa bağlı ve fakat dağınık olan her mahalle okulun kendisine daha yakın olmasını arzulamakta ve bu arzusu tahakkuk etmezse yapılması icap eden gerekli yardımdan imtina ettiği gibi bu yüzden sık sık da şikâyetler doğmaktadır.

Okul yerinin seçiminin bir komisyona bırakılmış olması bu kabil mahsurları azaltmakta ve en isabetli karar alınmasını temin etmektedir. İl ve İlçelerde Arsa ve Uygulama Bahçelerinin seçiminde bölge İlk Öğretim Müfettişleri veya İlk Öğretim Müdürlerinin başkanlığında Tarım, Tapu, Maliye dairelerinden görevlendirilecek birer elemanla mahalle veya köy muhtarlarından meydana gelen birer komisyon vazifelidir. Okul yapım işiyle bayındırlık teşkilâtı yakinen ilgilidir. Halbuki okul yerinin seçiminde görevli komisyonda bu teşkilâtdan kimse bulunmamaktadır. Bu tatbikatla aksaklıkların doğmasına sebep olmaktadır. Çünkü her ilçemizde tapu memurunun veya diğer vazifelerin gerek arazinin jeolojik durumundan ve gerekse mümkün mertebe az masrafla çok iş yapmayı temin için inşaatın masraflarını azaltıcı vasıfların olup olmadığını bilecek durumları yoktur. Şöyleki bazen komisyonca bir yer seçilmiştir. İnşaatın ihalesi yapılmıştır. Fakat plânın aplikasyonunda arsada ya büyük bir hafriyatın veya bir istinat duvarının yapılmasının zaruri olduğu meselesiyle karşılaşılmaktadır. Öyleki bunun için sarf edilecek paranın yarısına bile yeni bir yer temininin mümkün olduğu görülebilir. O zaman ya yeni bir yer arama zorunluluğu ile karşılaşacağız veya seçilen yere inşaatı yaparak maliyeti artırmış olacağız. Zira fen elema-

nı olmyan bir kimse için ne kadar hafriyat icap ettiğinin gözle tahmini kolay olmamakta tahmin edilmiş olsa bile bu tahmin bazen hakikate çok zıt olmaktadır. Bu işleri geciktirebilir. Bunun için okul yerini seçecek komisyonlarda bayındırlık teşkilâtından da bir fen elemanının vazifelendirilmesinin lüzumlu olduğu kanatındayım. Bu, kanuna bir fıkra eklenmesi ile olabileceği gibi idare, faydalı görüldüğü takdirde umumî bir tamimle bu komisyonda bir fren elemanının da bulundurulması hususunun ilgililere tavsiye edilmesinin faydalı olacağı kanısındayım.

222 sayılı kanununun 61 ncı maddesinde okul binalarının yapılacağı arsaların nitelikleri sayılmıştır. Buraların suyunun, havasının elverişli olması öğrencilerin kolaylıkla gidip gelebilecekleri bir mahalde olmasını ve hapishane, meyhane, kahvehane, bar gibi umumî yerlerden en az 100 metre uzakta olmasını şart koşmuş ve 100 metre mesafede bu gibi tesislerin kurulmasını yasaklamıştır. Ayrıca 222 sayılı kanun Okulların Uygulama Bahçeleri ile okullara bitişik veya civarında olan öğretmen evlerinin bahçelerini okula gelir sağlamak için seçilen toprakların miktarını da tâyin etmektedir. Buna göre uygulama bahçeleri 2 dekardan az 10 dekardan çok olamayacaktır. Her öğretmen evi için 500 ilâ 1000 metre karelik bahçe olması şart koşulmuştur. Bu durumda her ilkokulun sahasının en aşağı 2 dönüm kadar olması icap etmektedir. Okul, Arsa ve Uygulama Bahçelerinin seçiminde bu hususa hassasiyetle riayet edilmelidir. Ve mahalli idare âmirlerinde bu işle yakinen alâkadar olmaları çok faydalı olacaktır: Bu gün yapılan hesaplara göre tek derslikli bir köy okulunun maliyeti 70.000 lira civarındadır. Bu parayı her bakımdan en müsait olacak yerlere yatırmak ve rastgele yerlere okul yaparak sarf edilecek paranın heder olmamasına çok dikkat etmek icap etmektedir. Okul arsalarından ve bahçelerinden ayrı olarak okula gelir sağlamak maksadiyle seçilecek toprakların miktarında kanunen tahdit edilmiş olup bunun 50 dekardan fazla olamayacağı hususu belirtilir.

Birinci 5 yıllık Kalkınma Plânımızın 1963 yılı programında geçen yılların inşaatlarının okul sahasında öğrenci başına isabet eden metre karasiyle inşaatın metre kare maliyeti hesap edilmiştir. Ve yeniden yapılacak inşaatlarda bunun üzerine çıkılmaması da ön görülmüştür.

Bu hesaplara göre :

	İnşaatın metre kare Maliyeti	Öğrenci Metre kare okul sahası
Köy okullarında	300	2,48
Şehir okullarında	320	3,26
Yatılı bölge okullarında	500	16,00

Olması icap etmektedir. Yine 1963 yılı programında okulların maliyetlerini düşürücü tedbirlerin alınacağından da bahsedilmektedirki okul arsalarının bedelsiz olarak temininin maliyetin düşürülmesinde mühim rol oynadığını kabul etmek lazımdır. Bu bakımdan okul yerlerinin alınması üzerinde durulacaktır.

3— Seçilen yerlerin alınması :

Okul arası ve Uygulama Bahçesi olarak komisyonca seçilen yer devlete, özel idarelere, belediyelere veya köy tüzel kişiliğine ait bir yer olabileceği gibi gerçek veya tüzel kişilere ait de olabilir. Vazifeli komisyonca seçilen yerin niteliğini gösterir bir rapor tanzim edilerek bu yerin bir krokisi yapılacak hudutları, miktarı tesbit edilerek bunun kimlere ait olduğu sarahaten belirtilecektir. Buna göre idare bu yerin alınması için derhal gerekli teşebbüse geçecektir.

a) Seçilen yer devletin veya diğer kamu kurumlarının malı olursa :

Okul arsa ve uygulama bahçesi olarak komisyonca seçilen yerin devlete, özel idarelere, belediyelere veya köy tüzel kişiliğine ait olması halinde 222 sayılı kanunun 62 nci maddesine göre bu yerin tahsisi bahis konusudur. Tanzim edilecek tutanak 222 sayılı kanunun 62 nci maddesine göre arazinin aidiyeti nazarı itibare alınarak valilik yolu ile Maliye Bakanlığına veya diğer yetkili mercilere gönderilerek bu makamların tasdikini müteakip arazilerin okul yeri olarak tahsis edileceği kanunun amir hükmüdür.

Valiler 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre devletin ve hükümetin il hudutları dahilinde mümessili olduklarından bu kabil devlete ait arsaların okul yeri olarak tahsisi için Maliye Bakanlığına gerekli müsaade için tutanakların gönderilmesine lüzum olmadığı ka-

naatındayım. Valiler Maliye Bakanı adına tahsis için muafiktir diyebilirler. Tatbikatında bu merkezde olduğu kanatındayım. Tahsis yolu ile temin edilecek arazilerin tapuda kayıtları olmayıp bu idarelerin senetsiz malı olabilir o zaman 222 sayılı kanununun 60. maddesi uyarınca teşekkül eden komisyonun raporuna istinaden 5519 sayılı kanuna göre her hangi bir mahkeme kararı aranmaksızın tahsis edilen bu yerlerin tapuya tescilleri yapılacaktır. Bu kabil yerlerin tapuya bağlanması için bazı muhtarlıklarca mahkemelere başvurulduğunu müşahade etmek mümkündür. Halbuki Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün 1251 sayılı genelgeleriyle muamelat M.D.12/1533 - 1507 sayılı emirlerine göre tescil işlemleri yapılacaktır. Komisyonca köy tüzel kişiliğine ait bir yer seçildiğinde komisyonun raporuna istinaden köy ihtiyar kurulu toplanarak seçilen yerin mevkii, hudut ve miktarı ile bu yerin köy tüzel kişiliğinin senetsiz malı olduğuna ve tapuya bağlanmasına karar verecek bu kararlarla tapu daireleride Okul Arsa ve Uygulama Bahçeleri ile arazilerinin tescillerini yapacaktır. Tescil işlemi köy veya özel idareler adına yapılır. Ancak bir okul veya arsasının tapuya tescilinde tapu kütüğüne bu yerin millî eğitime tahsisli olduğu hususunu kayıt etmek lazımdır.

b) Seçilen yer gerçek veya tüzel kişilere ait olsa :

Her köyde okul yeri olarak münasip olan ve tahsis yolu ile temin edilmesi mümkün olan arazi bulmaya imkân yoktur. O zaman 222 sayılı kanununun 63 ncü maddesine göre muamele yapılması icap eder. Gerçek ve tüzel kişiler yerlerini bu iş için rızaları ile satabilirler şayet sahiplerinin rızaları alınmadığı takdirde bu yerler o zaman umumi mevzuata göre kamulaştırılır. Kanuna göre satın alma veya kamulaştırma işi de köy okulları için Köy Tüzel kişiliğine şehir ve kasaba okulları ise Özel İdareye aittir. Rıza ile yerin alınmasında bedeli sahibine ödenerek satın alınır.

4— Kamulaştırma :

Seçilen yerde okul yapılmasına sahiplerinin rızası olmazsa 222 sayılı kanununun 63 nolu maddesi gereğince kamulaştırma yoluna gidilir. Kamulaştırma umumi mevzuata göre olacağından 6830 sayılı İstimlâk Kanunu ile 122 sayılı kanunları tetkik etmek icap eder.

Komisyonca okul yeri için yapılan rapora istinaden yapılacak kamulaştırmada okulun köyde ve şehirlerde olması haline göre muamelenin seyri ayrı ayrıdır.

1— Eğer okul köyde ise köy ihtiyar kurulu toplanarak komisyonca seçilen yer hakkında bir umumi menfaat kararı alacaktır. Bu karar mahalli mülki âmirlerce onaylanır. Onay işi 6830 sayılı kanunun 5 nci maddesi gereğince vilâyetlerde valiler, ilçelerde kaymakamlarca yapılır.

2— Bir kaç köye bir okul yapılması halinde yeni bir ilçenin bir kaç köyünün istifade edeceği bir bölge okulunun yeri için kamulaştırma yapılacaksa o zaman umumi menfaat kararını ilçe idare kurulu verir ve bu kararda valiler tarafından tasdik edilir.

3— Okul şehir ve kasabalarda yapılacaksa bunun yerinin kamulaştırılması 222 sayılı kanunun 63 ncu maddesinin 2 nci fıkrasına göre özel idarelerce yapılır. Özel idarelerin kamulaştırma yapması için umumun menfaatına kararını il daimi encümenleri verir ve bu encümenlerin kararlarında yine valiler tarafından onaylanır. (6830 sayılı kanun. Madde 5.I.C ve aynı kanunun madde 6. nci fıkrâ).

Okul yerlerinin kamulaştırılması için umumi menfaat kararı alındıktan ve yukarıda izah edilen yetkili makamlara onaylatıldıktan sonra kamulaştırmayı yapan idare kamulaştırılacak gayrimenkulün cinsini hudut ve mesahasını gösteren plân ve krokisini yaptıracak ve tapusunun olup olmadığını, vergi kayıtlarını ve tapusu yoksa zilyetlerini araştırarak bunların adreslerini tesbit edecektir. Bundan sonra 122 sayılı kanunun 10 ncu maddesine göre teşekkül eden ve Mâliyeden, Ziraatden, idare kurullarınca seçilecek kimselerle bir fen elemanından ve belediye encümenlerince seçilecek iki kişiden ceman 5 kişiden meydana gelen takdiri kıymet komisyonu yine aynı kanunun II. nci maddesi uyarınca kamulaştırılacak gayrimenkulün bedelini takdir eder.

Ancak takdiri kıymet komisyonları bu takdiri yapmadan önce kamulaştırmayı yapan idarenin bedelin tesbit edileceği günü önceden kararlaştırarak bunu alâkalılara şahsen veya duruma göre ilânen tebliğ etmesi kanunen şarttır. Bu günü ilân ile bildirmek icap ederse o zaman mahallinde çıkan bir gazete ile 5 gün ara ile iki defa gazete çıkmıyan yerlerde mutat vasıtalarla 10 gün müddetle gerekli ilân yapılır. Ve bu da bir zabıtlâ tevsiik edilir. Bu ilânın tebliğ hükmünde olduğu kanunun II. nci maddesinde belirtilmiştir.

Takdiri kıymet komisyonunca yerin bedelinin tesbitini müteakip 6830 sayılı kanunun 13 ncu maddesi gereğince tebligat yapılır. Bu tebligatda mal sahibi zilyet ve diğêr alâkadarlardan kamulaştırılan gayrimenkulün plân ve krokisi istimlâk kararı ve takdir olunan

kıymeti açılacak dâvalarda husumetin kime tevcih edileceği de kamulaştırmanın hangi idare lehine yapıldığı 15 gün içinde hukuk usulu M. Kanununa göre tebligât yapılır.

Köy okullarında kamulaştırmalar köy lehine olacağından tebligat ihtiyar heyeti huzurunda şahsa yapılır. Ve tevsik edilen tebligat muteber olur, ayrıca köy lehine kamulaştırmalarda ilân köy odasına veya umuma mahsus yerlere 15 gün müddetle asılır.

Okul yeri olarak tesbit edilen yerin kamulaştırılmasında buna rıza göstermiyen yer sahipleri itirazda bulunabilirler. Bu itiraz iki merciye yapılabilir.

1— Danıştaya başvurularak istimlâk muamelesi için itiraz olunabilir.

2— Kamulaştırılacak gayrimenkulün takdir edilen bedeliyle diğer maddi hatâlar için o mahallin Asliye Hukuk Mahkemesine itiraz edilebilir.

Bu itirazlar tebliğ tarihinden itibaren 15 gün bunların haricindekiler son ilân tarihinden itibaren 30 gün içinde yapılır, kamulaştırmayı yapan idare 6830 sayılı kanunun 16 ncı maddesine göre acele hallerde gayrimenkulün bedelini millî bankalardan birisine veya mal sandığına yatırarak makbuzu evrak suretleriyle mahkemeye ibraz ederek delil tesbiti ister. Mahkeme ise ilgiliyi 8 gün içinde çağırarak 5 gün içinde gerekli tesbiti yapar ve gayrimenkulün siciline şerh verdirerek tescil edilmesini tapu dairesine bildirir.

Şâyet kamulaştırmaya her hangi bir itiraz vuku bulmazsa o zaman rıza ile ferağ muamelesi yapılır. Eğer bu da olmazsa 122 sayılı kanunun 17 nci maddesi uyarınca muamele yapılır. Buna göre gayrimenkulün bedeli millî bankalardan birine veya mal sandığına yatırılacak ve diğer evrak suretleriyle birlikte mahkemeye tevdi edilecek. Mahkemece taraflar derhal dâvet edilerek bir noksanlık yoksa gayrimenkulün kamulaştırmayı yapan idare adına tapuya tescili için durumu tapu dairesine bildirecektir. Kamulaştırılan yer tapuda kayıtlı değilse o zaman 122 sayılı kanunun 19 ncu maddesine göre muamele yapılacaktır.

Okul, arsa ve uygulama bahçelerinin kamulaştırılması hususu yukarıda izah edildiği gibi umumi mevzuat dahilinde yapılmaktadır. Bu ise birçok muameleyi icap ettirmektedir. Hatta okul yerinin bu şekilde alınması hususu okul yapımına vatandaşların da iştirâk etmesini temininde müşkülâtlar doğurmaktadır. Bu bakımdan okul

yerlerinin alınmasında seçilen yeri gönül rızası ile almaya gayret etmek ve yer sahiplerini iknaya çalışmak ve meseleyi ikna yolu ile halletmek daha iyi bir yol olur. Vatandaşların bu mevzuda ikna edilmesinde idare adamlarına mühim vazifeler düşmektedir. Esasen modern, idarecinin vasıflarından birisi de ikna edici olmasıdır. Okul arsalarında çok mücbir sebepler olmadığı takdirde daima kamulaştırmak suretiyle yer temininden kaçınmanın ve ikna yolunu seçmenin her bakımdan daha faydalı olacağı kanaatindeyim. Çünkü kamulaştırma birçok muameleleri icap ettirdiğinden zaman bakımından işleri geciktirebileceği gibi masraflarında artırmaktadır.

5— Yerlerin alınmasında ödenecek paranın temini ve yapım programlarının tanziminde önemi:

Okul arsa ve uygulama bahçelerinin tahsis suretiyle temini mümkün olmazsa bu yerlerin gerek sahiplerinin rızası ile ve gerekse yukarıda izah edildiği tarzda kamulaştırılarak alınmasında bedellerinin kim tarafından ödeneceği hususu karşımıza çıkmaktadır.

Beş Yıllık Kalkınma Plânımızın 1963 yılı programı tetkik edilirse ilköğretim için yapılacak yatırımlarda bu yıl yüz seksen altı milyon liranın harcanarak beş bin dersane inşa edileceği hususu ve ilkokulların maliyetlerini düşürücü tedbirlerin tesbit edileceği okul yapımına köylülerin gönüllü katılmalarının teşvik edileceği de yine Beş Yıllık Kalkınma Plânımızın hedeflerine görece köylünün temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yalnız devlet kaynaklarına bırakılmıyarak halkın hizmetlere gönüllü olarak katılması hususu ve harcamalarda halkın % 30 payı olacağı belirtilmektedir.

Kalkınma plânımızın ışığı altında okul arsa ve uygulama bahçelerinin alınmasını düşünersek halkımız hiç olmazsa okul yerlerini kendisi temin etmelidir. Bu gün okul yaptırmak arzusunda bulunan ve okulun önemini anlayan köylerimizin çok olduğu bir realitedir. Masraflara iştirak için bütün yeni yapılacak ilkokullarımızın arsa ve arazilerini halkımızın temin etmesi şarttır. O halde köyüne okul yapılmasını isteyen biz de yerini istemeliyiz istemiyen şâyet çıkarsa onu da ikna ederek yeri gönüllü olarak vermesini temin etmeliyiz. Yukarıda da söylediğimiz gibi vatandaşın gönüllü iştirakini teminde idare adamlarının rolü büyüktür. İdarece okul ve uygulama bahçelerinin yerlerine para ödenmemelidir. Okulların nerelerde inşa edileceği programlaştırılırken yer temin edenlere öncelik verilmesi hususu da esasen kalkınma plânımızın hedeflerinde de mevcuttur.

Gayret gösteren topluluklara öncelik tanınacağı belirtilmektedir. Bu gün birçok köylülerimiz bu önceliği almak için birbirleriyle yarış halindedirler.

Bir bölgede şu veya bu sebeple her hangi bir köy ilkokulunun yeri için idarece para ödenirse bu hususu diğer köylerimizin de örnek aldığını ve o köye okul yeri için para ödendi de bizim köye ödenmiyor düşüncesiyle hareket edeceklerini gözönüne alarak yerlerin temininde müşkülâtların doğabileceğini düşünmek mümkündür. Bu sebeple yer temin edemiyen köylerden sarfi nazar edilerek yer temin eden yerlere okul yapılmasının ve idarenin mümkün mertebe okul yerlerine para ödemekten kaçınmasının çok faydalı olacağı kanatandayım.

Okul arsa ve uygulama bahçeleri ister satın alınsın ister kamulaştırılan yer bedelinin idarece ödenmesinde sakınmanın faydalı olacağını düşünerek ödenmesi icap eden parayı köylülerimizin kendi aralarında topluyarak muhtarlıklara vermeleri gerekir. Muhtarlıklarca toplanacak bu paralar hibe mahiyetindedir. Bir toplumda bu hibeden kaçınacak kimselerin çıkması mümkündür. Bunlar diğerlerinede iyi örnek olmazlar köy kanunumuza göre yılda aile başına alınacak salma 20 lirayı geçmemektedir. Bu para bu gün mühim bir para değildir. O halde köylerimizde okul arsa ve uygulama bahçelerinin bedellerinin ödenmesinde müşkülât gösteren şahıslar hakkında her hangi bir müeyyide yoktur. Bu duruma göre köylerimizde arsa bedellerini ödemekten çekinen vatandaşlarımızı ikna etmekten başka yol yoktur.

6— Okulların uygulama bahçeleri ve diğer arazilerden istifade:

222 sayılı kanunun 64 ncü maddesine göre her köy ilkokulunun iki dekardan az ve on dekardan fazla olmamak üzere bir uygulama bahçesi bulunacaktır. Bu bahçelerde tarım derslerinin uygulaması yapılır. İlköğretim dâvamızın hallinde gaye sadece vatandaşı okuryazar etmekten ibaret değildir. İlkokulu bitiren bir çocuğun hayat tarzını değiştirebilmeliyiz bunun için de çocuk kitaplarda okuduğu nazarı bilgileri uygulama bahçelerinde tatbiki olarak görebilmelidir.

Bu bahçelerin işletilmesi için gerekli tohum, fidan ve tarım araçları gibi ihtiyaçları köy bütçesinden ve okul arazisi gelirinden sağlanacağı kanunda belirtilmektedir. Bunun için köy bütçelerinin tasdikinde ilköğretim hissesinin ayrılıp ayrılmadığına tasdik mercileri çok dikkat etmelidir. Köy bütçelerine konulan bu hisselerin sarfiyatıda yakinen kontrol edilmelidir. Bunun için de idarecilerle öğretmenin iş birliği esastır.

Uygulama bahçelerinden elde edilen gelir ve ürünlerin okul ihtiyaçlarına ve öğrenci beslenmesine sarf edilmek üzere köy bütçelerine gelir kayıt edileceğide yine İlk Öğretim Kanunumuzda binilmektedir. Bu bahçelerin bölgenin özelliğine göre tesislerinin nelerden ibaret olacağı hususunun mahalli ilköğretim kurulları tarafından kararlaştırılacağı hususunu kanun emretmektedir. Fakat şahsî kanatma göre ilköğretim kumrularımızın bu mevzuda çalışmaları kifayesizdir. Bu kurulların faal ve faydalı bir duruma getirilmesine çalışılmasında fayda mülâhaza etmekteyim.

Okullara gelir sağlamak maksadiyle seçilen toprakların elli dekardan fazla olamayacağı hususu kanunla tesbit edilmiştir. 4274 ve 5129 sayılı kanunlarla şimdiye kadar köy okullarına tahsis edilmiş olan devlete veya köye ait nizasız ve ihtilâfsız topraklar ve bu kanuna göre sağlanacak toprakların da işletilmesi veya kiraya verilmesi hususu mahalli ilköğretim kurullarının teklifi ve köy ihtiyar heyetlerinin kararı illerde valinin ilçelerde kaymakamların tasdikiyle olmaktadır. Bu topraklardan elde edilecek gelirler okul ihtiyaçlarına sarfedilmek üzere köy bütçelerine gelir kayıt edilecektir. Köy okullarına bitişik öğretmen evleriyle müstakil öğretmen evlerinin dolaylarında her ev için 500 ilâ 1000 metre karelik bir arazinin öğretmen bahçesi olmak üzere okul arasından veya uygulama bahçesinden veya okula gelir sağlayacak araziden ayrılacağı hususu da ilk Öğretim Kanununda belirtilmiştir.

Kanuna göre öğretmenler bu bahçelerden parasız olarak faydalanacaklar fakat kiraya veya ortaklığa veremeyeceklerdir.

7— Netice:

1— Okulu olmyan her köyümüz okul yeri ve uygulama bahçesi olarak komisyonca seçilecek bir yer temin etmelidir.

2— Okul yerini seçecek vazifeli komisyon kanunun aradığı bütün vasıfları seçilecek yerde hassasiyetle aramalıdır.

3— İdarece okul yerlerinin kamulaştırılmasından mümkün mertebe kaçınılarak gönül rızası ile yer temini cihetine gidilmelidir.

4— Rıza ile alınabilen veya kamulaştırılacak okul yerlerinin bedelini halk ödemelidir.

5— Halkın okul yeri ve bahçelerinin bedelini gönül rızası ile ödeyerek masraflara iştirakini temin için idare adamlarımızın halkı ikna etmesi icap etmektedir.

6— Okul yapım programlarının tanziminde yer temin eden ve masraflara iştirak eden köylere mutlaka öncelik verilmelidir.

7— Okulların uygulama bahçeleri ve diğer arazilerinden istifade kanunen vazifelendirilmiş bulunan ilköğretim kurullarının sistemli olarak konu ile yakinen alâkadar olmalarının çok lüzumlu olacağı kanatındayım.

TERCÜMELER

ANLATIM ÖZGÜRLÜĞÜ VE SİNEMA POLİSİ (Sinemamın Kamu Hukuku)

G. LYON—CAEN ve P. LAVIGNE'den
Çeviren : Âlim Şerif Onaran
İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Üyesi

(Geçen sayıdan devam)

BÖLÜM IV

EYLEMLİ SANSÜRLER

Anlatageldiğimiz gibi, Renmî (officielle) sansürün yanbaşıında, sinema konularının uzmanları, gönüllü (officieuse), paralel ve gizli (occulte) sansürlerin de varlığını kabullenirler. Aslında, sanatçının anlatım özgürlüğünü kısıktırak bağlayan çeşitli nitelikte araya girmeler bahis konusudur ve bunlar çıktıkları kaynağa göre sınıflandırılırlar. Bazıları özel kuruluşlardan (Önemli bir hukuk problemi teşkil etmediklerinden bunları kısaca geçiştireceğiz); diğler bazıları ise, sözlüğün özel anlamıyla sansür otoritelerinin yerine geçen kamu kuruluşlarından çıkar. Zaten merkezî sansürle mahallî sansürlerin birlikte varoluşlarıyla anormal duruma girmiş olan uygulamalara bunlar da katılarak, daha da ağır bir sonuç yaratmışlardır.

1— ÖZEL SANSÜRLER:

71— Aile Dernekleri. — Bunlar 29 Aralık 1942 tarihli kanunun yerini alan 3 Ekim 1945 tarihli ordonans ile bir statüye sahip olmuşlardır. Sosyal amaçları aile haklarını korumaktır. Vilâyet ve mahallî idare bölümleriyle birlikte ulusal bir topluluk (UNAF) halinde guruplaşmışlardır. Bu dernekler sinemayı yakından ilgilendirir ve sansür uygulamalarında çok önemli bir rol oynar: (Merkez Sansür kuruluşunda, 1950 den beri bir temsilci bulundurur, mahallî sansür ku-

rullarında, belediye başkanları ve valiler üstünde belli bir baskı yaparlar). İşin ağır basan tarafı, bu derneklerin filmi bir sanat yapıtı olarak görmemeleridir: ahlâkla sanat arasındaki çatışma, onlar tarafından, her zaman, ahlâktan yana çıkılarak çözülür. En ağır yönü de, kendi bakımlarından yeterli bir kertede sert olmayan sansürün daha da şiddetlendirilmesini dileyerek ve mahallî yasaklamaları sağlamağa çalışarak, aradıkları sonucun zıddını elde etme tehlikesine düşerler. Sansür Kurulundaki UNAF temsilcileri son günlerde yaptıkları bir itirafta (Le Monde, 24. VIII. 1955) : «Sanırım ki, bugün, bu kadar çok çirkin ve şaşırtıcı filmlerle bunalıyorsak; bu, bir bakıma resmî sansürün hatasıdır. Çok konformist, belli bir «düzene» karşı saygı gösterilmesi hakkında çok kuşkulu davranarak... Film yapımcılarını, halkı pek çok ilgilendirecek günlük, önemli konulara yanaşmalarını önüyorlar; onları, böylece, cinsiyet denen sonuncu seklere başvurarak rahatlarını bulmalarına yardım ediyorlar...» Açıklayalım bunu: Sanata ne kadar çok özgürlük sağlanırsa, gerçek ahlâka o kadar çok yanaşılır.

72— Sinema Katolik Merkezi. — Bu kuruluşun gayelerinden biri filmlerin bir sınıflamasını yapmaktır. Bu maksatla milletlerarası bir kadroyla (Sinema Arsiulusal Katolik Ofisi) ve Papalık genelge' (encyclique) terindeki emirlere uygun olarak çalışır. (Örneğin Vigilanti Cura genelgesi). Her hafta «herkesin görebileceği», «Yalnız erişkinlerin görebileceği» (ayrıklı, ayrıksız) ve «salık verilmeyen» ve nihayet «hristiyan disiplini gereğince müminlerin sakınacağı» filmlerin listelerini, hazırlar. Dikkat edilirse bu çalışmalar, gerçekte, Fransa gibi katoliklerin çoğunluk olarak bulunduğu ülkelerde, sinema seyircilerinin önemli bir bölümünü o nispette etkileyen paralel bir sansür bahis konusudur. İlk plânda şöyle bir gözetim yapılabilir: Katolik Merkezince alınan ve yayınlanarak katoliklere duyurulan bu kararlar film yapanlarla diğer ilgililere belli bir zarar vermekte; bir filmin akçalı dengesini tehlikeye sokmaktadır. Fakat bu görüştürten güvenilir hiçbir hukukî sonuç çıkarılamaz. Merkezin medenî hukuk bakımından sorumluluğu çok güç sağlanabilir — çünkü ortada bir zarar ve bu zararlar filmlerin sınırlandırılması arasında bir illiyet ilgisi varsa da — bu kuruluşa dayatılabilecek kusuru kesinlikle saptamak zordur. Aleştiri özgürlüğü (herkes kendi ölçülerini kullanabileceğine göre) tam olmalıdır. Bu listeleme çabası, eleştiri özgürlüğünün kötüye kullanılması olarak suçlandırılabilir, ya da tecim özgürlüğüne engel sayılabilir mi ? Bunun savunulması da güçtür. Bir günlüğün boykot edilmesi, haksız rekabet hükmünde sayılmamıştır (Paris, 9 Nisan 1930, Gaz.

Pal, 1930, 1 - 928 - Limoges, 12 Aralık 1951, Rev. progr. Dr. fr. 1952; II); bir filmin boykot edilmesi de aynı hükme girer kanısını uyandırıyor.

Bu Katolik Merkezinin akla getirdiği ikinci gözetim de, özel dinsel sansür fikrinin (notion de censure confessionnelle privée) ortaya çıkmasıdır. Merkezin kararlarını karşılamak için, bazı film yapımcılar, filmi çevirmeden önce senaryolarını değerlendirmek ve görüşlerine önceden uymağa hazır olduğunu belli etmek için Sinema Katolik Merkezine (CCC) sunarlar. Bir kısmı da, film tamamlanmışsa, kesintiler yapmağa hazırlanır. Yaratma (san'at) özgürlüğüne dokunuluyor, böylece... İnsanın aklına, bu kabil tasarruflarda bulunma yetkisinin, kendi ölçülerini gözönünde tutarak, Devletin tekeli altında bulunup bulunmadığını sormak geliyor. Sakın dinî inanç özgürlüğüne karşı durmak istediğimiz sanılmasın: Kilise, kendi günlüklerini basıp dağıttığı gibi, isterlerine uygun filmler de yaptırabilir; ancak, kendi ölçülerine göre, kanunların yurddaşlara tanıdığı özgürlükleri sınırlaması Devletin lâiklik prensiplerine uyar mı? Biz, çözmek gayretine düşmeksizin, sadece, meseleyi ortaya koymakla yetiniyoruz.

2— KAMU NİTELİĞİNDE TAMAMLAYICI SANSÜRLER :

73— Ulusal Kredi (Credit National) Kuruluşunun Rolü : —Akçalı Bir Sansür. — Ulusal Kredi, filmin hazırlanışında sık sık araya giren akçalı bir kuruluştur. Başka bir bölümde anlatılacak olan bu kuruluşun, burada, sadece, yan sansür (censure lateral) olarak rolüne değinilmek istenmektedir. Bir borç verme örgütü olarak, Ulusal Kredi'nin filmin tecimsel başarı şansını gözeterek, avans verilmesinin uygun olup olmayacağını takdir etme yetkisi saklıdır. Bu kuruluş, akçal yönetim memurlarından oluşmuş bir kurul olarak çalışır ve hazırlanan senaryo üzerinde bir karar verir ve eğer senaryo hoşuna gitmemişse, her çeşit yardımı keser. Gönüllü (officieux) bazı yasak lama örgütlerinin (örneğin Katolik Merkezi gibi) görüşüne karşı gelmenin, tecimsel bakımdan akıllıca bir hareket olmadığı ve dinsel sansürle akçalı sansür arasında eylemler bir birlik doğuracağı görülecektir. Şimdiki durumda anlatım özgürlüğü akçalı olanaklara sıkı sıkıya bağlıdır: Basın özgürlüğü söz konusu olunca da bu böyledir; ancak basın kredisi alınırken, kredi alacak olana, sonradan sızlanabileceği, bir görüşü açıklamasını ya da bir düşünceyi anlatmasını doğrudan doğruya yasaklama olanağı yoktur. René Clemen'in «Jeux In-

terdits: Yasak Oyunlar» adlı filmi, tecimsel bakımdan geleceği olmadığı için her türlü akçalı yardımdan yoksun kalmıştı.

74— Senaryo İnceleme Kurulunun Rolü: Ön, Sansür.— 4 Ocak 1949 tarihli bir kanun, Sinema Ulusal Merkezi bünyesinde senaryoların incelenmesi ya da filme çekilmesinin uygunluğunun saptanması için bir kurul öngörmüştür. Bu kurulun görevi filmin yapımı için (işleyişini bir başka bölümde göreceğimiz yardımları sağlamak üzere), gerekli yardımları sağlamak maksadiyle film yapımcıların isteklerini karşılayacak nitelikteki görüşünü bildirmektir. Buna göre, Merkezin müdürü, filme çekimin uygunluğu hakkında karar alır ve geçici çekim iznini verir. 6 Ağustos 1953 tarihli Gelişme Fonları hakkındaki kanunun kabul edilmişinden buyana, durum hemen hemen aynı kalmıştır: Uzun metrajlı bir filmin çekimi bir çekim iznini gerektirir; bu izin, Merkezin müdürü tarafından verilir; 6 Ağustos 1953 tarihli kanunun sağladığı yararlıklardan faydalanılmak isteniyorsa, çekim izni senaryonun filme çekilmesinin uygunluğu hakkındaki belge ile birleşir. Fakat her halde Sinema Ulusal Merkezi (CNC) müdürü, senaryo komisyonunun öngörüşünü öğrenmeden izin vermez. Bu husus CNC' nin 27 Ağustos 1954 tarihli ve 38 sayılı bir kararıyla düzenlenmiştir. Bu kurulun bileşimi şöyledir: CNC müdürü, sorumlu bakanlığın bir temsilcisi, film inceleme komisyonu başkanı yada temsilcisi, film yapımcıların dört temsilcisi, film dağıtıcıların bir temsilcisi, sanayiın teknik bir temsilcisi, oyuncu ve senaryo yazarlarının dört temsilcisi.

Çekimden önce araya giren bu kurulun rolü çok taraflıdır: Kabataslak (grosso modo) olarak senaryo veya hiç değilse sinopsis'e — ve filmin alabileceği duruma — göre, akçalı koşulların yerinde olduğundan ve meslekin gereklerine saygı gösterildiğinden emin olmak.. Çekime izin verilmesi hakkında ileri sürdüğü görüş tüm tekniktir ve meslekidir. Fakat, bu kurulun (başkanı iki kuruluşta da görev alan denetleme kurulu ile birlikte) sinopsis'i inceledikten sonra bir onay (assentiment, mise en garde) veya aradabir red (rejet) olarak sansür öncesi anlamdaki görüşünü bildirmesi şeklinde bir gelenek yerleşmiştir.

Bu geleneğin gelişmesinin nedeninin, film yapımcıyı sonradan sansürün hışmına uğratacak bir filmin çekimine girişmekten alıkoymak olduğu açıktır. Bu hususu hukukî bakımdan haklı çıkaracak tek kanıt, sansür üstüne 3 Temmuz 1945 tarihli kanunun 2. maddesinin hatırlanacağı gibi, filmin basit bir taslağının görülmesiyle geçici görüşün bildirileceği olanağını öngören hükmüdür.

75— Zorunlu ön — Sansür Kanun Taslağı.— Senaryo inceleme kurulunun görüşleri, basit bir sağlık verme niteliğindedir; bazan da bu sınırı aşabilir. (Örneğin «Le Ble en Herbe Yeşeren Başak» filmi). Bay Andre François Mercier'nin teşebbüsüyle zorunlu bir ön - sansür kurulmasını gözeten bir kanun teklifi yapılmıştır. Millet Meclisinin yetkili komisyonu bu reform projesini uygun görmemiştir.

76— Gönüllü Hükümet Sansürü. — Senaryo İnceleme Kurulu üstüne bazı etkiler yapılmaktadır. Bazı bakanlar, bazı filmlerin çevrilmesine karşı olduklarını bu kurula duyururlar. Bu araya girişlerin hukukî bir sekil almaması doğasaldır; bu karışmalar tüm olarak özel niteliktedir, ancak etkileri daha az değildir. Pek tanınmış bir örnek vardır: Andre Cayatte'ın «Seznec Davası: L'Affaire Seznec» adlı filmi. Adalet Bakanı, dava konusu olan meseleyi ve yaşayan kimselerin ele alınmasının olanaksızlığını ileri sürerek filmin çevrilmesine engel oldu (Sinemada cevap hakkı yoktur). Sonunda çevrilme izni verildi ama, filmin yapımı gerçekleştirilemedi. Bir diğer bakan Hindîçini savaşı üstüne yönetici Clouzot'un bir filminin çevrilmesine karşı durdu: bu da bir önsansürdü. Bu filmler hukuk noktasından çevrilebilir durumda ise de, sonradan sansür vizesi almaları olanaksız ve ceza hükümlerine göre haklarında kovuşturma açılması mümkündür.

Eleştirme denen liberal nitelikteki tutuma karşı çıkarmaksızın sansürden bahsaçmak olanaksızdır.

3_ SİNEMA ELEŞTİRMESİ :

77— Bir filmi halka göstermekle, bu filmin ortaya çıkışında emeği geçenler, onu eleştirmelerini kabullenmişler demektir. Her gazetenin bir film eleştirme sütunu vardır. Bunlar aşağıda özetlenen hükümlerle kamu hukukuna bağlıdır.

Eleştirme Özgürlüğü — Filmlerin eleştirilmesi düşünce özgürlüğünün bir sonucu olarak serbesttir. Seine Mahkemesi, 23 Temmuz 1921 tarihinde (Ann., 1921. 300): «Eleştirme mantığa bağlı bir inceleme ve eser üzerinde bir tartışma niteliğinde olmalıdır; özdenlikle, iyi niyetle ve şahıslara çatmadan ve özünde hakaret bulunmadan yapılmak koşuluile sert olabilir.» şeklinde hükmetmişti. Paris Mahkemesinin 6 Ocak 1953 tarihli (Daloz, 1953. 198; Lalou'nun notu) bir kararında da eleştirme hukuku tanımlanmıştır.: Filmin değerini ortaya koymak... İşte özgür eleştirmeden bu anlaşılır. (Halbuki bu nokta, kesin olarak bütün hukukî değerlendirmelerin dışında kalmıştır.)

Eleştirme filmin, halka gösterildiğine ve eleştiricinin bu gösterim sırasında orada bulunduğunu var sayar.

Sınırları — Eleştirme özgürlüğünün de sınırları vardır. Zarar doğuran kusurlar, burada hakkın kötüye kullanılması sayılmaz, çünkü eleştiri özü bakımından başkasına zarar veren bir şeydir. Eleştirme hakkının kötüye kullanılmış sayılması için, zarar verme kastının varlığı şarttır; bu da ancak eleştiri, «hesaplı düşünülmüş ve yerine getirilmek istenmiş bir kötüleme ruhiyle, ölçü ve sınır tanımadan sırf zarar vermek niyetiyle ve hemen hemen hileye benzer bir kötü düşünceyle kaleme alınmış olursa» (P.G. Matter) gerçekleşir. Örneğin oyuncuların veya yapımcılardan birinin adının eleştiride anılmaması bu unutkanlık zarar verme kastından ve meslekî görevlerinin gereklerini yerine getirmemeyi yansıtmıyorsa, bir kusur teşkil etmez. (Civ., 27 Şubat 1951. Dalloz 1951. 329, JCP, 1951, II, 6193, sinema tarihçisi hk.; ve Civ., 17 Temmuz 1953, Dalloz 1954, 33, JCP, 1953, II, 7751, gazeteci hakkında.)

Uygun olmıyan bir eleştiriyle, ister film yönetmeni, ister yapımcı aleyhine ortaya çıkan zarar - ziyan, yukarıdaki ayırık dışında, tazmin ettirilir. Örneğin film ahlâksızlıkla itham edilmişse...

Bu bakımdan bir firmaya yöneltilmiş, gazetelerde ya da rakip bir firmanın reklâm filminde yayınlanan eleştirmelerden doğan (Montpellier, 18 Haziran 1932 - Pand. per. 1933, no. 50) tecimsel zararın ödenmesine hükmeden kararlar (örneğin Seine Mahkemesi, 20 Mart 1928, D.H. 1928, 262) vardır.

Ama bu örneklerde, artık bir film eleştirisi değil, haksız rekabet sınırları içinde kalan bir suç bahis konusudur. (Seine Ticaret Mahkemesi, 20 Şubat 1953. Gaz. pal. 29 Şubat 1956).

Bir filmi inceleyen bir eleştiri cevap hakkıyla karşılaşır. Temyiz Mahkemesine göre, bu eleştiride adı andan veya ilgili bulunan kimselerin cevaplarının yayınlanmasından günlüğün sahibi sorumludur. İlgililerin bu cevabın yayınlanmasını sağlama hakları vardır. Bu hak mahkemelerce sınırlanamaz, saltık bir haktır. (Grim., 21 Mayıs 1924, Dalloz 1924, 1, 97). Hakaret kastı veya kişisel sataşmaların bulunması zorunlu değildir. Gençlikle cevap hakkı, filmi çeken ve senaryosunu yazan (coauteurs) kimselere ilişkindir, film için para yatıranlara (producteur) değil...

BÖLÜM V

SANSÜRÜN YASAMALI YÖNÜ

Bu bölümde, sansürün bugünkü durumu ile her çeşit sansür üzerine tartışmaları inceleyeceğiz

1— FİLM SANSÜRÜNDEN YANA YA DA ONA KARŞI OLANLAR :

78— Sansürü Uygun Bulan Sav. — Sansürden yana olanlar ilkin, topluluklar üzerinde filmin, muhtevasından çok, oynatıldığı karanlık çevre yüzünden yaptığı hatırı sayılır etkiden, bazıları da bir «envoütement» dan (x) söz açarlar. Filmin istenen bir düzen içinde, bakışları istenen noktalar üzerine çekerek, seyirciyi keskin bir biçimde etkilediği bir gerçektir. Diğer yandan sinema, bir topluluğu diğer sanatlardan ve anlatım araçlarından çok fazla etkilediği gibi, onun haberleşme tekniği bakımından toplumda oynadığı rol de yabana atılmaz. Fakat sinemanın kudreti, tartışmasız kabul edilse bile, sansürün varlığını haklı göstermeğe yetmez. Gerçekte, sansürden yana olanlar, bu kudretli aracın zararlı bir anlamda çeşitli görüşleri yansıtmasından korkarlar.

İlkin sansürü, suça kışkırtma bakımından ele alalım. Tardı bakımından sansüre ilk meşruluk veçhesi veren husus budur. Gangster filmleri, polis konulu filmler, hayal gücü üzerinde — özellikle çocuk muhayyilesinde — etki yapar ve genç yaşlardaki suçluluklarda önem li bir etken olur. Artık ortada bir sinema problemi değil (zaten polis filmleriyle şiddet ve vahşet saçan filmler arasında bir ayrıntı vardır.) Kötü filmlerden ve onlardan daha çok basın alanında kaynaşan vahşet saçıcı resimli veya yazılı cinai hikâyelerden yayılan tehditten gençliğin korunması problemi vardır. En azından bu problemin henüz halledilmediği söylenebilir. Filmlerin gençliği yolundan saptırdığı ispat edilememiştir. Genç yaştaki suçluluğun sebeplerinin başka ve daha derin olduğu muhakkaktır (yetersiz yerleşme, ayrılan eşler v.b.). Bazı ruhbilimciler, sinemanın bazı şiddet eğilimlerini dağıtarak gençlerin sosyal davranışlarını iyileştirdiğini bile söylüyorlar. Gençlere gerekli olan, onlar için yapılmış filmler olsa gerek (hâlbuki hiç yok); her ha-

(x) Envoütement: Zarar vermek istenen bir kimseyi temsil eden balmumundan yapılan bir biblo üzerinde, açışım temsil edilen kimsenin duyacağı fikriyle yaralar açma. — Uouveau Larousse Illustre.

liyle iyi nitelikte filmler... Fakat on altı yaşından küçüklere bazı filmlerin yasaklanması yeterli bir formül olmasa gerek. Bu yaşı on sekize çıkarmakta hiç bir şeyi değiştirmez. Sinemanın, genellikle suçluluk üzerine yaptığı etkiye gelince, polis ilgililerinin kendileri bunun aksini söylüyorlar; sinema halkı eğlendirirken, bir yandan da onları kötü yollardan çevirir.

Sansürün gerekli olduğu hakkında ikinci görüş, ahlâkın savunulması, müstehcenliğe karşı savaş açılmasıdır. Fakat bu yönden sansürün çok liberal olduğu, filmlerin şurasından burasından bazı parçalar çıkarmaktan ileri gitmediği görülüyor. Aşlında utanç verici şeyler sinemanın dışında kalmakta, örneğin striptiz gösterileri yasaklanmamaktadır. Ahlâksızca çevrilmiş filmlere gelince, bunlar pek seyrek ve hemen her zaman sansür yetkililerinin önünde dize gelir; sonra ceza kanunları da bunlara kolayca uygulanabilir: Suç işlenmesinin, uyuşturucu zehir kullanılmasının haklı gösterilmesi v.b. kanunla cezalandırılır. Film yapımcılarının, özellikle ahlâka zarar veren her çeşit müstehcenlikten sakınmaları çok iyi olur.

Sansür, ilk ikisinden bambaşka diğer bir noktadan da faydalı bulunmaktadır: Kamu düzeninin korunması. Bundan, yerleşmiş siyasî ve sosyal düzenin korunması anlaşılmalıdır. Sansür kurullarının bu bakımdan sık sık vetoda bulunduğu görülmektedir; hatta bazan büyük san'at değeri olan filmler de red edilir. Herkesçe bilinen Sovyet sinemasının büyük klâsiklerini burada örnek tutmak, boşuna bir çaba olur. Bunlar geniş anlamda (lato sensu) propaganda filmleridir. Fakat perdede yasaklanan fikirlerin, basında özgürce dillendirildiği vakıası nasıl gözden kaçır? Siyasî sansürün, zayıf iktidarların bir silâhı olduğu akla gelmez mi? Demokraside, fikirlerin özgürce karşılaşması kaçınılmaz bir zorunluktur. Siyasî sansür bazı filmlere vize vermemiştir (Örneğin, Daquin'in «Bel Ami» adlı filmi); bazan da kesintiler uygulanmıştır (örneğin Pagnol'un «Topaze» adlı filminden: «Untel, Madagaskardadır; kendisine bir sıra dağ verildi; oradakileri satmağa gitti.» konuşması çıkarılmıştır). Böyle anlaşılınca, sansür gülünç olmaktan kurtulamaz. Sonra geleneğin, kuruluşların ya da kişilerin her çeşit eleştirisini yasaklamağa kalkarsa da gülünç olur (Örneğin, (Nouveaux Messieurs» filmine vize verilmemiş; 1932 yılında «Gaites de l'Escadron» filminde kesintiler yapılmıştı). Yasak konular da vardır : Hindiçini savaşı, askerlik görevinden kaçınma (objection de conscience) gibi... Hatta bir Amerikan filmi olan «Emile Zola» nın Yaşantısı» da on dört yıl önce yasaklanmıştı.

Filmler yurd dışına da çıkarıldığına göre Fransanın yabancı ülkelerdeki prestiji ve uluslararasıdaki bağlılıkların iyi biçimde yürütülmesi de sansürü gerektiren sebepler arasına sokulmuştur. Bu bakımdan sadece iş kamu düzeninin korunması bakımından filmlerle ilgilenilmiyor; Fransız sinemasının yayılması da gözetiliyor. Ancak bu bakımdan iki husus ortaya çıkıyor: Sinemanın büyük kültürel görevi Fransanın ve Fransızların bir çeşit propagandası ile karıştırılmamalıdır. Kendine güvenen bir ülke, yabancıların önünde eleştirilmeğe katlanabilmelidir. Bundan başka, her hangi bir filmin falan ülkede, filân zamanda gösterilmesinin uygun olup olmadığının takdiri sansürün görevi midir? Yabancı ülkelerde Fransız filmlerinin gösterilmesi politikası, tecimsel ve kültürel değişmeler başka şeydir; filmlerin sansürü başka şeydir.

79— Sansüre Karşı Tez. — Her çeşit sansürün karşısında olanlar onun kaldırılmasını bir prensip meselesi yapmışlardır. Fransız sineması seviyesini muhafaza etmek, varlığını yabancı ülkelerde duyurmak, Fransız halkını korumak istiyorsa; çağımız insanının zihnini kurcalayan beşerî ve sosyal sorunlara, kesin olarak, kendini vermelidir. Hâlbuki sansür, sanatçının elini ayağına bağlıyor; onda, bazılarının «kendi kendini sansür» (auto censure) dedikleri bir duygu yaratıyor; korkuyu, bazı risklerle karşılaşacağı korkusunu; açıkçası, yaptırımın yasaklanacağını görme korkusunu yaratıyor. Beaumarchais, «Mariage de Figaro'da şöyle yazıyordu: «Yazılarımda, ne hükümetten, ne dinden, ne politikadan, ne ahlâktan, ne sokaktaki adamdan, ne kredi sağlayan kuruluşlardan, ne operadan, ne diğer gösteri araçlarından ve ne de hiç bir şeyi olmayan kimseden bahsaçmadıkça; onları, iki veya üç sansürcü burnunu sokmadan özgürce bastrabilirim.»

Sansür ya da ön-sansür film yapıcıda, her çeşit orijinallîğe ve teşebbüse «a priori düşman bir ruh hâli uyandırır. Sinema, yaratıcı sanatın ölümü demek olan gelenekçiliğe (conformisme) ve orta seviyeciliğe (mediocrity) karşı dim dik yürümek riskini göze alır. Tam bir özgürlüğü olmaksızın, gerçekten yaratıcı bir sinema yoktur. Kısacası, kök saldığı ruh hali ne kertede ortadan kalkarsa, yaratıcılığı öldüren sansür de o kertede ortadan kalkar. Bundan da, sansür liberal karakterli bile olsa uygunsuzdur sonucu ortaya çıkar.

Buna, sansürün mucip sebeplerinin asla açıkça ortaya konmadığını da ekliyelim: Hiç bir hukukî ölçüsü olmayan sansür, bir yetkilinin veya bir kurulun takdirî davranışlarını temsil eder.

80 — Anlatım Özgürlüğü. — Hukukî bakımdan durum açıktır: 1789 tarihli Haklar (Beyannamesi (md. 2): «Fikir ve düşüncelerin özgür yayını insanoğlunun en değerli haklarından biridir; bütün yurttaşlar serbestçe konuşabilir, yazabilir ve bunları bastırabilir; bu özgürlüğün, kanunla gösterilen, kötüye kullanılma halleri ayrıktır» der. İnsan Hakları Üniversal Beyannamesi de: «Her ferdin düşünce ve anlatım özgürlüğü vardır. Bu özgürlük, fikirleri için korkmamak ve hangi araçla olursa olsun bilgi ve fikirleri sınır tanımaksızın aramak, bulmak ve yaymak haklarını da içine alır.» Der. Dramatik sanatlar da bu özgürlüklerden faydalanırlar. Çeşitli anlatım araçlarına eşitsiz işlem yapılması hoş karşılanmaz ve hukuk noktasından, san'atların en yenisi olan sinemanın, fuar temaşalarına, açıkçası, açık hava gösterilerine, ayı oynatma gösterine benzetilmesi çok paradoksal, çok tuhaftır.

5 Şubat 1954 te, Film ve Televizyon Yazarları Derneği, Dram Yazarları ve Bestecileri Derneğe, Edebiyatçılar Derneği, Müzik Yazarlar, Basanlar ve Besteleyenler Derneği, Sahneye Koyucular Sendikası, Müzik Yazar ve Bestecileri Ulusal Sendikası: «Ne ad altında anılırsa anılsın, her çeşit sansüre karşı olduklarını; sanatın bütün alanlarındaki anlatım özgürlüğünün Anayasa ve diğer yasalarla tanınarak güvenlik altına alındığını hatırlattıklarını; film kontrol komisyonunun işleyişinin, film yapıcılarda korku, yazarlarda adeta zihnî felç yaratan, senaryonun ön - kontrolü, inceleme kurulu, ulusal kredi kurulu gibi her seviyede pek çok ön - sansür doğurduğunu gördüklerini; 3 Temmuz 1945 Ordonansının ancak kamu düzeni ve ahlâkın sağlanmayım öngördüğünün hatırlanmasını ve bugün bu iki ölçünün aşıldığını ve kontrol kurulunun bir hükümet sansürüm organı olduğunu gördüklerini» müşterek bir bildiriye yayınladılar.

1954 Cannes Film Şenliğinde sanat çevrelerinin bir diğer bildirisinde: «Her çeşit anlatım aracına tanınan bir hakkın film alanında esirgenişini protesto ettikleri; sanatla özgürlük arasında çok derin bir ilgi bulunduğuna; özgürlüğün bölünmez olduğu» açıklanıyordu. Nasıl bir basın özgürlüğü varsa, bir de sinema özgürlüğü olmalıdır.

81 — Sinema Yoluyla İşlenen Suçların Cezalandırılması. — İnsanoğlunun, yaşadığı toplulukta suç işlemekten durabileceğini kimse savunamayacağına göre, sinematografik anlatım özgürlüğünün sınırlarını çizmek uygun olacaktır. Ancak kamu hukukumu-

zun tümü, anlatım özgürlüğünün bir ödenetim rejimine değil, suç işlendikten sonra ceza verilmesi rejimine bağlı tutulduğunu göstermektedir. Sinema için eksik olan, basın hakkındaki 1881 tarihli kanunun eşdeğerindeki bir mevzuata sahip olmayışıdır. Sanatçının ceza kanununa göre, hangi suçların hangi cezalarla karşılanacağını önceden bilmesi doğru olur. Yoksa titreyerek, idari bir kurulun hükmünü beklemesi değil... Gazeteci, yazar, dram yazarı, işleyeceği suçlardan dolayı sorumludur. Film yapımcılar için de böyle olmalıdır. Şayet özel bir çabayla gençlik korunmak isteniyorsa, bu hususu sağlamağa yarar kanunlar çıkarılmalıdır. Basın konusunda, bu nitelikte pek çok kanun vardır. Kanun yapıcı, utanarak, bu yola yönelmiş görülüyor: 30 Kasım 1955 tarihli bir kanun, ana - babasını yada gözetim altında bulunduğu bir kurumu terkeden çocuklarla ilgili yayında bulunulmasını yasaklar; bu yasaklama basın yoluyla, kitapla, radyo ile veya sinema ile yapılacak yayınları da içine alır. Aynı yasak, küçüklerin intiharlarının metin ve resimlerle verilmesini de kapsar.

Bir anlamda bizim durumumuz sansürden yana olanlardan daha da haşındır; bize göre, sansür kamu ahlâkının vasiliği görevinde başarı gösterememiştir. Kötü eğilimlerden esinlenmiş vahşet dolu filmler perdeye yerleşmiştir. Bordeaux Çocuk Mahkemesi, sansür vizesi almış olan bir filmi kamu ahlâkına aykırı bularak mahkûm etmiştir (Bordeaux, 2 Ağustos 1935, Sirey 1936, II — 42). A posteriori ceza uygulanması, bizce en yeterli ve anlatım özgürlüğüne karşı en saygılı bir işlem bir kelime ile demokratik gelenekleri en uygun bir husus olarak görünüyor; bu bakımdan film yapıcının üçüncü şahıslar karşısındaki sorumluluğu hakkındaki bu günkü içtihatların üzerinde yeniden durulması uygundur.

2 — FİMLER RAKIMINDAN FİLM YAPICININ MEDENÎ VE CEZÂÎ SORUMLULUĞU

82 — Bir sinema yapıtının yapımcıları, kamu hukukuna göre, film yoluyla işleyebilecekleri suçlardan sorumludurlar. Bir sansür rejimi var oldukça her çeşit cezaî kovuşturmanın olanaksız bulunduğu düşünülebilir. Hâlbuki durum böyle değildir. Sinema yoluyla işlenen (birinin şerefi ile oynamak gibi) suçlar, basın yoluyla işlenenler kadar sık görülme de, yok denemez ve bunlara 29 Temmuz 1881 tarihli kanun değil, genel hükümler uygulanır (Aksi için: Dijon Mahkemesinin, 4 Mayıs 1935 tarihli haber filmlerine 1881 ta-

rihli kanunun uygulanması hakkındaki karara bakınız). Örneğin Colmar Mahkemesinin sinema yoluyla işlenmiş böyle bir suç kovuşturmasıyla ilgili 29 Temmuz 1949 tarihli kararına başvurulabilir. (Lettre de France — Telif Hakları Dergisi, 1950. Sh. 117).

En çok rastlanan kovuşturmalar «medenî sorumluluk» la ilgilidir. Film yoluyla üçüncü şahısların zarar ziyanına sebep olan suçlar çeşitlidir. Örneğin başkasının aile reisi adına leke sürme yolu ile (Seine Mahkemesi, 1 Aralık 1926; Dalloz 1927. 127; 28 Mart 1944 t. Telif Hakları Dergisi, sh. 51) ; izni olmaksızın bir filmde bir kimsenin «fizik kişiliğinin» izlerini taşıyan sahneler bulundurulmasıyla (fotoğraf hakkında süreli içtihatlar mevcuttur. Filmler hakkında: Paris Mahkemesi 2 Haziran 1947 t. karar; başkasının «şöhretine» tecavüzü gözeten davranışlarla (Seine Mahkemesi, II Mayıs 1936, Telif Hakları Dergisi 1937 - 34, Marie Bashkirtseff'i. film konusu yapmakla ilgili; fakat mahkeme filmi «hakaret teşkil eder nitelikte» görmemiştir; Seine Mahkemesi 28 Ocak 1939 t. kararı «Suez» adlı filmin tarihsel gerçeklere uygun olmadığı hakkındaki davada da Ferdinand de Lesseps'in şöhretine dokunulmadığı hükmüne varılmıştı.); bir firmanın tecimsel unvanını kötülemekle (Paris Mahkemesi, 20 Ocak 1922, Telif Hakları Dergisi 1922 - 113 bir filmde bir otelin kötü şöhretli bir ev olarak gösterilmesi hk.) ortaya çıkan zararları zikrederim.

Bir edebî yapıtta başkalarının kişiliğine gerekli saygı gösterilmemesi hâli ile bu durumu kıyaslayalım: Mahkemeler, özellikle halkın sık sık duyduğu aşırı tessüse karşı mahremiyetinin savunulması gereken sanatçıların kişiliğini ve özel yaşantılarını korur. Örneğin Marlen Dietrich, kendisine haber vermeden ve iznini almadan özel yaşantısını ve kişisel anılarını bir fantezi çerçevesinde yayımlayan haftalık bir sinema dergisini dava etmiş ve zarar ziyan almıştır (Paris, 16 Mart 1955; JCP, 1955, II - 8656, Dalloz, 1955 - 295).

Film yapıcının üçüncü kişiler karşısındaki sorumluluğu meselesi, az veya çok roman çeşnisinde anlatılan «tarihsel kişilikler» bahis konusu olunca daha naziktir. Bu kişilerin soyundan gelenler, eğer film tarihe uygunluk göstermiyorsa, manevî zarara uğradıklarından şikâyet edebilirler mi? İçtihatlar, profesyonel tarihçinin görevlerinin değerlendirilmesinde çok sıkı davranmaktadır. (Civ., 22 Şubat 1951, Dalloz 1951. 329, Turpin Davası, Branly'nin soyundan gelenler tarafından). «L'Ecole Buissonniere: Okul Kaçakları»

adındaki film hakkında verilen karar da aynı biçimde vesveselidir ve eğitim usullerinden esinlenen (Freinet metodu) bir filmin çarpık bir görüşü yansıtmamasını savunur (Paris, 7 Mayıs 1952. Telif Hakları Dergisi 1953. 118). Fakat tarihsel filmler konusundaki genel eğilim., film yapıcısına tam bir özgürlük başışlamaktır. (Daha önce andan II Mayıs 1936 tarihli Mayıs Bashkirtseff'in yaşantısının perdeye aktarılmasıyla ilgili; ve 28 Ocak 1939 tarihli «Suez» filmi hakkındaki ve «Casque d'Or: Altın Miğfer» adlı yayınlanmamış 26 Mart 1952 tarihli kararlarla Seine Mahkemesinin 15 Şubat 1955 tarihli kararına bakınız).

«Unvanlar» bakımından sorumluluk III. başlığın II. faslında incelenecektir. (Seine Mahkemesinin 29 Haziran 1954 tarihli, Dalloz 1954, 599, «Moulin Rouge» filmi hakkındaki karara bakınız. Bu karar hükmüne göre, film yapıcının sorumluluğunu gerektirir şekilde filmin unvanının gayri meşru biçimde bir fabrika markası ya da tecimsel ad olarak kullanılması gerekir.)

«Reklâm» yoluyla doğacak sorumluluk genel hükümlere bağlıdır; adaba aykırı bir durum hakkında Valence Mahkemesinin 21 Ekim 1955 tarihli kararına bakınız, Dalloz, 1956.151

3. Sansürün Bugünkü Rejminde Reform.

Sansürün varlık prensipleri üzerinde eleştirmelerde bulunmak, çekişmek yeterli değildir. Sansürün kaldırılması yoluna gidilmeksizin bazı aksayan yönlerinin düzeltilmesi olanağı vardır.

83 — Meslekî Sansür.— Liberal Sansürden yana olanların savundukları fikirlerden biri, her zaman, kurulan polis üyelerini azaltmak, meslekî ögesini artırmak olmuştur. Bu fikri geliştirerek, tümü meslek mensupları arasından seçilen bir sansür kurulu oluşturmak, olanağı yok mudur? Hiç bir eleştirmeye mahal vermemek, film yapıcılarının, dağıtıcıların, işleticilerin ve yöneticilerin yararına olmaz mı?

Film yapıcılar Sendikanın bünyesinde bugün bile senoryaların okunarak, kendilerine danışan film yapıcılarının bazı konular ya da uygun olmayan anlatım şekilleri hakkında dikkatlerini çeken bir kurul vardır. Bu kurulun bir senaryoyu uygun bulduğu hallerde, Sendika ilgiyi tutmakta ve tamamlanmış filmi resmî sansürün her safhasında savurmaktadır. Senoryo uygun görülmezse, ilgili kendi hareket battım kendi çizebilir; fakat Sendika, ilgili, sansür bakımından güçlüklerle uğrarsa araya gitmemektedir.

Bir sansür, bir frenleme zorunluğu duyuluyorsa, bu çeşitten bir sansüre doğru yönelmek uygun olur kanısındayız; böylesine meslekî bir kurul nezdinde bir hükümet komserinin bulundurulmasına katlanılabilir.

84. — Daha Demokratik Bir Sansür. — Aynı biçimde, sinema ile ilgili ve seyirciler tarafından seçilen temsilcilerden oluşmuş bir kurula denetim görevinin bırakılması da uygundur. Bununla birlikte bu nitelikteki bir örgütün uygulamaları tedirgin edici olabilir. Seyircinin eğitimine çaba harcanması şüphesiz ki daha yerinde olur: bu anlamda, bir gelişme de gözden kaçmamaktadır. Çünkü bir kaç yıldır, başarı kazanan filmlerin bir sanat değeri ve gerçek bir beşerî kıymet taşıyan filmler olduğu, suçluluğu ve ahlâksızlığı yansıtan filmler olmadığı görülmektedir. Artık sinemaya gidilmiyor, film görmeğe gidiliyor. Halkın bu yoldan eğitimi tamamlanınca, gerçek sansür kendini gösterecektir.

85— Bir Nitelik Sansürü — Fransız sinemasının politikasında bir gelişme bahis konusu ise, sansürün gerçek görevi, teknik ve artistik nitelikler ölçü alınarak seçilecek filmlerin gösterilmesine izin vermek olur. Ama o zaman buna sansür denir mi? 6 Ağustos 1953 tarihli kanunla, sinema sanayiinin gelişmesi için bir fon kurulması yoluna gidilmiştir bu kanunun uygulanmasını gösterir 10 Temmuz 1954 tarihli tüzük te, kısa metrajlı filmlerin niteliklerine göre fiat takdir eden bir recim jürisini öngörmektedir. Uluslararası Film Şenlikleri de aynı anlamda iş görmektedir. Kötü filmleri sansür etmektense, iyilerini seçmek yeğ değil midir? Filmlere bir nitelik etiketi konması da ileri sürülmüştür.

86— İki Dereceli Bir Sansür — En son, bugünkü sansür kurulunda değişiklik yapılmadan ve bakanlık yetkilerine dokunmadan, bunların üstünde bir temyiz örgütünün kurulması öne sürülmüştür. Bundan beklenen amaç, gerçek bir değeri olan, fakat siyasal ve idari keyfi bir tasarruftan zarar gören filmlerin ikinci bir kez incelemesidir. Bu temyiz örgütü, az sayıda fakat yararlı ve bağımsız kimselerden oluşacaktır. Bu kurulun, Fransız sanatının prestijine aykırı sansür veya ön-sansür kararlarını iptal etmek için gerekli nitelikleri olacaktır. Bazıları da, kamuoyu önünde sorumlu tutulacak bir çeşit sinema Yüksek Otoritesinin kurulmasını ileri sürmektedirler. Bu noktaya kadar gitmeksizin, bir film yapıcının çok haklı olarak yapıtının ikinci bir incelemeden geçirilmesi garantisinden yoksun bırakılması ve icra ile yargılarının birbirinden ayrılması gerektiği kolayca kabul.

edilir. Bu bakımdan istenen reformun acele olarak gerçekleşmesini gerektiren kanıt, sansürün gittikçe ağırlaşmasıdır. Sansürün hışmına uğramış filmler 1950 de % 3,2 oranında iken, 1953 te bu oran % 15,2 ye çıkmıştır. Böyle bir düşüncenin gerçekleşmesini güçleştiren şey, Bakanın yetkilerinin kesin olmaktan çıkarılmasıdır; son söz bakanda kalacaksa, zaten bu değişiklikte fayda yoktur.

87— Bugünkü Denetleme Kurulunun Çalışmasıyla ilgili Düzenlemeler - Bugünkü denetleme kurulunun çalışmasında bir reform yapılması dileğiyle yetinen daha alçak gönüllü teklifler de yapılmaktadır. Bu kurulun oluşumu, her zaman çekişme konusu edilmiştir: Meslekten temsilcilerle idarenin temsilcileri arasındaki denklige, her zaman saygı gösterilmiş. Kurula üçüncü bir öge daha sokulmuş (aile dernekleri tarafından seçilen seyirci temsilcisi); ve oyların eşitliği halinde kurul başkanın bulunduğu tarafın oyu yeğ görülmüştür. Filmlerin yasak kararları belli bir oy çokluğunu sağlayacak quorum'a dayatılarak kurulan bünyesinde daha büyük bir istikrar sağlamak doğru olmaz mı? Bir filmin yasaklanmasını kurul toplu halde iken tefhim edilmesi gerekmez mi? Kurul başkanlık görevleri bazan meslekten bir üyeye, bazan da idarenin bir temsilcisine bırakılmaz mı?

Köklü bir reform, kurulun içtihat sahibi olmasını sağlayabilir. O zaman danışma niteliğinde karar vermez, esas kararı verir; bağımsız kılınacak bir sansür kuruluna bırakılan yetki sansürü siyasal etkilerden kurtaracaktır.

BÖLÜM VI

YABANCI ÜLKELERDE SANSÜR

Her sansür sistemini ayrı olarak incelemekten çok, çeşitli ülkelerin film sansürünün ortaya çıkardığı başlıca problemleri nasıl karşıladıklarını görmek - bilimsel bakımdan - daha ilgi çekici olacaktır.

1— SANSÜRÜN ÖZ YARLIĞI

88— Birçok ülkelerin Anayasaları, açıkça veya dolaylı olarak her çeşit sansürü kaldırırsa da (Avustralya ve Federal Alman Cumhuriyeti - Belçika, İtalya ve Fransız Anayasaları) bugün sansürün Tanca hariç her ülkede var olduğu anlaşılıyor. Arada bir Japonyada sansürün bulunmadığı yazılıyor; aslında bu ülkede, ileride görüleceği gibi, resmi değil, meslekî bir sansür (auto censure) vardır.

Suudi Arabistanda film sansürü yoktur; çünkü filmlerin genel olarak halka gösterilmesi yasaktır.

Tenkili (adli) sistemi savunarak, ön-izin sistemine (sansüre) karşı durmak oldukça doğasaldır. Sinema konusunda sırf tenkili bir sistem uygulayan hiç bir ülke yoktur. Bununla birlikte, bizim sistemde görülmeyen bir biçimde, bazı ülkelerin mevzuatı adli yetkililerin rolünü daha açık olarak belirtir: örneğin Avusturyada, mahkeme, bir şikâyet üzerine harekete geçerek, filmde kendi bakımından kesintiler yapabilir ve gösterilmesini yasakladığı hallerde filmi müsadere edebilir. Ama bu, İdarî sansürü bertaraf etmez. Finlânda da, sansürün kararlarına karşı adli yargı organlarına başvurulabilir ve pek alâ bu yoldan bir filmin halka gösterilip gösterilemeyeceği (liceite) hususunda da bu organların son ve kesin yargıları sağlanabilir. Saf liberalizme en çok yaklaşan Belçikadır: Bu ülkede prensip olarak sansür yoktur (İlerde, bir kurul varsa da bunun görevlerinin gençliği korumakla sınırlandırıldığı ve belediye sansürünün de bulunduğu incelenecektir.). Adaba aykırı görülen filmler hakkında mahkemeler kovuşturma yapmakla yetkilidir.

89 — Amerikan İçtihadı. — A.B.D. nde, sansürün Anayasaya uygun olup olmadığı, Yüksek Mahkeme önünde çekişmelere sebep olmuştur. 1915 yılında, bu kuruluş, ilkin bu konunun anlatım özgürlüğü ile ilgisi bulunmadığına, sinemanın kazanç amacıyla gösterilen bir temaşa türü olduğu ve Anayasanın himayesine giremeyeceğine hükmetti (Mutual Film Corp. - Industrial Common of Ohio arasındaki dâva. 236 U.S. 230 (1915). Fakat 1948 de, Yargıç Douglas, sinemanın, Anayasanın (Birinci Değişiklik Kanunu) himayesinden faydalanabileceğine hükmetti (United Statas - Paramount Picture Dâvası. 334 U.S. 131 (1948). Son olarak 1953 te, Yüksek Mahkeme, bir İtalyan filmi olan ve New York sansürü tarafından yasaklanan «Il Miracolo: Mucize» hakkında bir prensip kararı aldı (Burstyn Inc. - Wilson Dâvası. 343 U.S. 495 (1952) : «Anlatım özgürlüğü prensibi sinemaya uygulanır; ön-sansür, anlatım özgürlüğüne bir tecavüzdür; ancak ayrık koşullarda haklı görülebilir. Sansürçülerin filmi dine aykırı bulmaları bir yasaklamaya temel teşkil edemez. Kesin kanun hükümleri bulunmaksızın, sansürçüler takdiri tasarrufta bulunmaktadırlar.» Bu hüküm B. Pinto tarafından (La Liberte d'Opinion et d'Information Dergisi, No. 339) liberal, fakat örneğin müstehcen filmlerin sansürünü hemen kaldırmayan nüanslı bir karar olarak telâkki edilmiştir.

Kaldı ki, A.B.D. ndeki bu adli liberalizm sınırlıdır; çünkü kamu sansürü, ileride görüleceği gibi, antitröst kanunlar ölçüsünde meşruluğu çekişme konusu yapılmamış özel meslekî sansürden çok daha hafif bir rol oynar.

Yüksek Mahkemenin görüşüne göre, liberalizm, önceden bilinen, kesin ölçülere göre çalışan bir sansürle büyük bir titizlikle uyumuşsa, sırf keyfi bir sansüre katlanamaz.

2— SANSÜR YETKİLİSİ

Filmleri sansür edecek çeşitli kuruluşlar vardır. Federal devletlerin varoluşu, çok ya da az kusurlu bulunan idarenin ademi merkeziyet kuruluşları meseleyi garip biçimde karıştırmaktadır.

90— Bazı ülkeler, İçişleri veya polis bakanlarınca uygulanan bir merkezi, resmî devlet sansürü kabul etmişlerdir. — Bu ülkelerde, film konusunda sıkı bir polis rejimi uygulanmaktadır: Arjantin'de (28 Şubat 1945 tarihli kararname ile), Kúbada, Dominik en Cumhuriyetinde, Mısırda, Irakta, İsrailde, Malezya Federasyonunda, Meksikada, Nikaragua'da, Pakistanda, Paraguayda, Portekizde (Temmuz 1954 Kararnamesiyle), Suriyede, Türkiyede, Afganistanda, Kosta Rikada (25 Ekim 1933 Kanuniyle), Formozada, Honduras'ta, Ürdünde, Lübnanda, Libyada, Yeni Zelânda (1928 tarihli kanunla), Panamada, İranda, Güney Afrika Birliğinde (1934 de değiştirilen 1931. tarihli kanunla), Salvadorda ve Taylandda durum böyledir.

Bu ülkelerin sansür sistemlerini, kontrol yetkililerinin uygulamalarını incelemeden değerlendirmek olanağı yoktur.

Şurasını da işaret etmelidir ki, bu ülkelerin bazılarında, tüm danışma niteliğindeki memurların ya da denetleme kurumlarının sevkedeceği görüşler, hükümet kararlarına tekaddüm eder.

91— Bazı diğer ülkeler de İçişleri veya Polis Bakanlarının (başında yetkili bir hükümet organının uyguladığı merkezi, resmî bir sansürle iş görürler : (Gümrük mevzuatı gereğince sansürün ticaret ve gümrükler Bakanı tarafından uygulandığı) Avustralyada, (Bakanlıklar arası bir komisyonca sansürün uygulandığı) Kolumbiyada, (Sansürün Belçika Sömürgeler Bakanı tarafından uygulandığı) Belçika Kongosunda, (Haberleşme Bakanının sansür görevine baktığı) Habeşistanda, (Bakanlıklar arası bin banbür komisyonunun görevli bulunduğu) Sudanda, (Eğitim bakanının sansür işlerine baktığı) Endonezyada, (Aynı sistemin bir başka uygulama yeri olan) İz-

landa, (Haberalma bakanının sansürle görevli bulunduğu) Birman yada, (Eğitim bakanının görevli olduğu) Şilide, (13 Nisan 1938 tarihli kanunla sansürün Adalet Bakanlığına verildiği) Danimarkada, (1 Eylül 1925 tarihli kanunla sansürün Basın Bakanlığına bağlandığı) Yunanistanda, (29 Kasım 1945 tarihli kanunla kontrolün Eğitim Bakanlığına bağlandığı) Finlândiyada, (5 Ağustos 1952 tarihli ordonansla Haberalma Bakanlığının görevlendirildiği) İspanyada, (Sansürün Başbakanlığa bağlı bulunduğu) İtalyada, (Başbakanlık veya değişen bakanlıkların sansürle görevli bulunduğu) Fransada, (Millî Eğitim Bakanlığının sansür görevini üstlendiği) Peruda, (Aynı sistemin sürdürüldüğü) Uruguayda ve (1953 mevzuatıyla aynı rejimi benimsemiş olan) Sar'da durum böyledir. Bu ülkelerin bazılarında hükümet kararına, danışma niteliğindeki bir kurulun görüşünün esas teşkil ettiğini kaydedelim.

İlgi çekici bir gözetim olarak (Arjantin, Şili, Peru gibi) bazı ülkelerin, kendi aralarında, sansür konusunda bir anlaşmaya varmış olduklarını da işaret edelim: bu ülkelerin birinde yasaklanmış bir film, diğerlerinde de ipso jure yasaklanır.

92— Bazı ülkelerde sansür, hükümete karşı bağımsız, fakat hükümet tarafından atanan bir kurul tarafından doğrudan doğruya uygulanır. — Bunun en tipik örneği 1912 yılında kurulan British Board of Film Censors (BBFC) 'in uygulamalarda bulunduğu İngilteredir. İster İngiliz, ister yabancı olsun bütün filmler bu komisyonda bir izin belgesi almaksızın gösterilemez. Hiç bir sansürcü sinema çevreleriyle ilgili değildir. Aynı şekilde Belçikada da, 1 Eylül 1920 tarihli bir kanun ve 11 Mayıs 1922 tarihli kararnameyle bir yargıcın başkanlık ettiği ve temyizi kabil kararlar alan (ileride görüleceği gibi yetkisi sınırlı) bir sansür komisyonu kurulmuştur. Senatör Jaspers'in bir teklifi, çok liberal görülen sansürün şiddetlendiril meşini gözetmektedir.

İsveçte de kontrol yetkililerinin (filmlerin sansürü konusunda en eski tarihi - 22 Haziran 1911 - olan ve 4 Ekim 1927 tarihinde değişikliğe uğrayan bir kanuna göre) hükümete karşı bağımsız bir sansür kurulu haline geldiği anlaşılmaktadır. (14 Mayıs 1926 tarihli olup 4 Aralık 1927 tarihinde değiştirilen bir kanuna göre oluşmuş) Hollanda sansür kuruluna tanınan yetkilerin tüm niteliğini saptamak güçtür. Norveçte (25 Temmuz 1913 tarihli bir kanunla) sansür yetkisi üç kişilik bir komisyona terkedilmiştir; Finlandiya'da sansür iki derecedir (yani temyiz mümkündür.). Hindistanda da buna benzer bir durum vardır. (1951 de Merkez Sansür Bürosu kurulmuştur);

(20 Haziran 1946 tarihli kanunla kurulan kamu gösterilerinin kontrolüyle ilgili büronun çalışmalarında bulunduğu) Brezilyada da durum aynıdır.

Avusturya, bir özellik arzeder. Bu ülkede bir sansür kurulu vardır, fakat yetkileri federal ülkenin her yanında carî değildir ve devletçe kurulan ve ticaret bakanlığına bağlı bulunan bir kurul, yurda, sokulmak istenen filmleri inceler.

93— Sansürün her üye devletçe uygulandığı federal veya konfederal devletleri ayırık tutmak gerekir; ancak polisin merkeze bağlı bulunmadığı ülkelerde de, eylemliler olarak, bir çeşit mahallî sansür vardır. Genellikle, bu bölük bölük sansürler, bir merkezî sansürle birlikte yürütülür. Örneğin: Avustralyada valiler tarafından uygulanan sansür, Seylânda (Colombo Belediye Başkanının elinde merkezileşmeye eğilimli) belediye sansürü ; (her belediyede bir sansür kurulunun bulunduğu) Kolombiyadaki belediye sansürü; Endonezyadaki belediye sansürü v.s... Mahallî sansürün merkezî sansürün aldığı bir karara aykırı davranışlarda bulunup bulunamayacağını kestirmek güçtür.

Burada başlıca, A.B.D. ndeki, Kanadadaki, Federal Almanyadaki ve İsviçredeki sansür rejimleri anlatılacaktır. A.B.D. nde federal sansür yoktur; ancak büyük coğrafi farklılıklar gösteren bazı devletlerin (bunlar yedi devlettir) mevzuatında sansür yer almıştır. Kanadada her eyâlet kendi kanununu tedvin etmiştir: Her eyalette temyiz olanağıyla sansür kurulları vardır. Batı Almanyada çeşitli «Lander» ler arasında bir anlaşma ile bir film değerlendirme komisyonu (F.B.L.) kurulmuştur; fakat bu kuruluşun gerçek yetkisi bulunmadığı anlaşılmaktadır. İsviçrede, her kantonun ayrı mevzuatı vardır. Hemen her kantonda bir kontrol kurulu görev başındadır; ancak vize verilmesine kanton polis yetkilileri karar verir. İngilterede, mahallî makamların polis yetkileri saklıdır ve BBFC'nin gösterilmesine izin verdiği bir film yasaklanabilir. Fransada, merkezi sansüre rağmen mahallî polis de yetkilidir. Avusturyada mahallî sansürler vardır (Örneğin Tirol'de) fakat bunlar federal komisyona karşı bağımsızdır ve ondan daha şiddetli davranır. Belçikada, sadece belediye sansürü vardır; önleyici nitelikte değildir; ancak kamu düzeni bozulmuşsa harekete geçer.

94— Sansür bazı ülkelerde mesleğin kendisine bırakılmıştır (jauto censure). Örneğin A.B.D. nde durum böyledir. «The Motion Picture Association of America» (MPPA), kendi kendini düzenle-

mek kararına varmış ve bunun uygulanmasını Film Yapımı Kanunu İdaresi (Production Code Administration «PCA»)'ne bırakmıştır. Amerika, meslekî ahlâkı bir kanunla düzenleyen tek ülkedir; PCA, bu kanunu uygulayarak, film yapımcılara izin vermektedir. Bu kanunun kararlarına uymayanlara, MPAA'nın statüsündeki cezai hükümlere göre, meslekî müeyyideler uygulanır. Bu kendi kendini sansür bazı devletlerdeki resmi sansürle birlikte yürütülmektedir. Bu sistem Federal Almanvada yürürlükte olan sisteme benzemektedir; Alman sinema sanayii ile ilgili kurumların temsilcileri ihtiyarî bir «kendi kendini sansür» (auto censure) uygulamayı kabul etmişlerdir. Bir kurul (FSK) teşkil edilerek, yerli ve yabancı filmlerin incelenmesi sağlanmıştır. Ancak bu teşekküle (federal hükümetin ve kiliselerin temsilcileri gibi) meslekten olmayan temsilciler de vardır. Alınan kararlara anlaşma gereğince uyulur; çünkü FSK'nın üye kurumları sansür edilen filmleri göstermemek bakımından anlaşmışlardır. FSK, aynı şekilde bir ön-sansür (precensure) de uygular.

Japonya hemen hemen tam bir kendi kendini sansürün eylemli örneğini sunar. Bu ülkede filmlerin incelenmesi sırf profesyonel bir temele dayanır ve bir ahlâk kod'una göre uygulamalarda bulunulur.

Bazı ülkelerde, mesleğe pek geniş bir yer verilmeksizin, danışma kurullarında meslekî kurumların da bulunması öngörülerek bunlara danışman niteliği tanınmıştır. Fransada durum böyledir. Bu tutum, (ülkelerin çoğunda görülen) danışma kurullarında meslekten olanların değil de; yargıçların, polislerin, eğitimcilerin, ruhbilimcilerin, v.b. bulunduğu duruma aykırı düşmektedir'.

3— SANSÜRÜN ÖLÇÜLERİ

95— Çoklukta olan, hiç bir objektif ölçüsü bulunmayan ve vizenin hemen hemen keyfî olarak verildiği ülkelerle; yürürlükte olan mevzuatıyla vize verilip verilmemesini gerektiren ölçülerin sağlandığı ülkeleri karşılaştırmak gerekir: Federal Almanyada bir filmin a) dinsel inançları incitmemesi; b) nasyonal sosyalist, militarist, emperyalist ve ırkçı eğilimlerden yana olmaması; c) Almanya ile diğer devletler arasındaki ilişkileri tedirgin etmemesi; d) Federal devletin anayasal temeklerini sarsmaması; e) tarihsel olayları yanlış yansıtmaması gerekir. Tezli filmlerin çok sıkı bir siyasi incelemeyle bağlı tutulduğu işaret edilmektedir. İngilterede, inceleme ölçülerini gösteren yazılı bir metin yoktur.

Belçikada, filmler sadece, on altı yaşından küçüklere uygunlukları bakımından değerlendirilmektedir

Buna karşılık, Yunanistanda incelemeler, hem siyasaldır; hem de ahlâk yönünden yapılır.

A.B.D. nde ahlâk kod'u veya hays kod'u bir bütünlük gösterir. Genel esprisi, seyircinin «ahlâk seviyesi» ni alçaltma tehlikesi arzeden her filmi yasaklamaktır. Filmlerde bulunmaması gereken hususların bir listesini sunar ve çok ahlâkçı bir görüşle, insanın iç âlemini kötü biçimde etkileyecek zararları önliyecek tedbirleri alır.

Güney Afrikada gözönünde tutulan ölçüler son kertede şiddetlidir: çarpık bir siyasal görüşü yansıtan bir meseleye, uluslararası problemlere, sınıf kavgalarına ve ırk ayrılıklarını kaldırmağa atfedilen her çeşit imâlar yasak edilir.

Kısacası, ölçüler ahlâkla politika alınını ilgilendirmektedir; çünkü aslında, sansürün daha çok, ya da daha az bir liberalizme kavuşması, apriori mevzuattan çok, ilgili ülkenin genel siyasal tutumuna bağlıdır.

96— Sansür görevlilerine bağışlanan yetkinin niteliği meselesi en iyi şekilde İtalyada incelenmiştir: takdiri bir yetki midir, bu? Yoksa bazı amaçlar gözönünde tutulacak mıdır? İtalyan hukukçuları sansürde, bir çeşit filmlerin kontrolü yetkisinin uygulanmasını görmektedirler. 16 Mayıs 1947 tarihli Anayasa, 24 Eylül 1923 tarihli mevzuatı yeniden yürürlüğe sokarken bu terimi kullanmıştır. İtalyada sansürün şöyle tanımlandığı görülmüştür (Vigorita: Profili Giuridici della Revisione Cinematografica) : «Sansür, film yapımcıya., filminin gösterilmesi gibi tinsel bir çabada bulunabilmesi için hükümetin izin belgesi vermesine temel teşkil eden takdir (discretionnaire) muhtevalı önleyici bir kontrol faaliyetidir.» Dikkat edilirse burada, bir fikir eseri olarak filmin muhtevalarına değil (yoksa bu, Anayasa ile inanca altına alınmış düşünce ve antım özgürlüğüne aykırı olurdu), tinsel bir şerit olan filmin gösterilmesine izin verilmektedir. Yurtdaşın filmin gösterilmesi bakımından sübjektif bir hakkı yoktur, ancak meşruluğunun incelenmesi gereken bir menfaati vardır ve bundan, dolayı, özellikle, İtalyan içtihadına göre, vize verilmesinin gecikmesi ya da vize verilmemesi hâlinde hiç bir sübjektif hak zarar görmez (Temyiz Umumi Heyeti İçt. : 25 Mayıs 1955. Rassegna di Diritto Cinematografica Dergisi, 1955, sh. 135).

4— SANSÜRE BAĞLI FİLMLER

97— İngiltere gibi haber filmlerini ayırık tutan bazı liberal ülkeler dışında, filmlerin tümü incelemeğe bağlı tutulmaktadır.

Bazı ülkelerde öğretici filmlerle ticarî olmayan filmler ayrı bir vize konusu olmaktadır. Reklâm bandları (bandes annonces) her yerde vize alarak yayınlanır, (İsrail, Norveç gibi) bazı ülkelerde reklâm afişleri de vizeye tâbidir.

Yabancı filmlerin ne yolda incelendiğini araştırmak oldukça ilgi çekicidir. Bunlar, birçok ülkelerde yerli filmlerden daha sıkı biçimde sansüre bağlı tutulur, çünkü bu konuda, kamu düzeni mülâhazalarına koruyucu mülâhazalar katılmaktadır. Bunun en karakteristik örneği A.B.D. ndedir: Bir yabancı film, burada, yalnız Film yapımı Kod'una değil, Gümrük'ün özel bir sansürüne de bağlı tutulur. Avrupalı film yapımcılar, kurbanı oldukları bu ayrı işlemde şikâyet etmektedirler.

Avustralyada da durum buna benzer. Almanyada meslekî olsa da sansür, yabancı filmleri de inceler. Fransada, bilinen yurd dışına çıkarma izninden başka, ayrı bir yurda sokma izni öngörülmüştür.

5— SANSÜRCE ALINAN TEDBİRLER

Mukayeseli hukuk yetkili makamlarca alınacak üç büyük tip tedbir arasında bir ayırım yapmağa imkân vermektedir.

98— İlk sansür (gözönünde tutulan kriterlerin önemi olmaksızın) filmleri değerlendirmekle, cinslere ya da sınıflara ayırmakla yetinebilir; burada yasaklama bahis konusu değildir. Avustralyada bir filme atfedilen H harfi, «Horreur: Dehşet» 4'e alâmettir. Yeni Zelândada her filme bir sertifika verilir: bazı sertifikalar, ancak iş'arî (indicative) niteliktedir; A.B.D. nde Film Yapım Kod'unu uygulayan yetkililerin verdikleri vizelerden başka, buna bağlı bir büronun (FEBNO) değerlendirdiği ve (Green Sheet) denen bir yeşil kâğıda basılan ve yayın alanı geniş olan ayrı bir çalışması vardır. Bu çalışma, bir bakıma her filmin ciddi (officieuse) bir eleştirmesini hedef tutar. Buna katolik «The National Legional Legion of Deoency» gibi kudretli özel grupların değerlendirmeleri de eklenir. Bu değerlendirmelerin etkisi büyüktür. Fransada ve genellikle katolik ülkelerde değerlendirme sistemi, katolik sinema melezlerince kullanılır. Holândada, İtalyada, İspanyada da durum böyledir. (İspanya-

da, kilise Yüksek Sinema İstikamet Cuntasında temsil edilmekte ve filmler hakkında veto hakkına sahip bulunmaktadır; anlaşmazlık olduğu ahvalde son söz kardinale aittir.). Kanadada «yetişkinlere özel» filmlerin karşısında «aile» filmleri de vardır. Federal Almanyada, FBL (bunu FSK ile karıştırmamak gerekir) ancak değerlendirme sertifikaları verir. Bunun kendine has, özelliği ilgili filmin akçalı durumunu etkilemesidir; büyük değeri olan filmlere «Lander» ler akçalı kolaylıklar sağlar. Aynı tutum Finlandiyada da görülüyor: Ancak Finlandiyada formüle edilmesi pek güç bir sanat hükmü verilmesi şart koşulmaktadır.

9 — İkinci olarak, sansür, gençliğin korunmasını amaç edinen bir kuruluş olarak kabul edilebilir. Özel bir açıklıkla bu hususu tekeline alan ülke Belçikadır. 1 Eylül 1920 tarihli kanun, on altı yaşından küçük çocukların sinema salonlarına alınmasını yasaklar, 11 Mayıs 1922 tarihli Krallık Kararnamesi gereğince kurulan denetleme kumulunun bu yasağı, bazı filmlerin lehine olarak kaldırmak gibi tek bir görevi vardır. Yani bu sistem, Fransadaki aksine bir yön izler. Eğer film çocuklar için yapılmışsa, komisyon getirilir; şayet çocukları ilgilendirmiyorsa, komisyona getirilmez; bazı kesintiler veya çocuklara uygun duruma getirmeler isteniyorsa (Belçikada, sanatları bu çeşit uygulamalar olan kimseler vardır) film yine komisyona getirilecektir; film yapıcı, on altı yaşından küçüklere uygulanacak sinema salonuna girme yasağının kaldırılmasını istemekten vazgeçebilir. Bu sistem, salona alınacakların gerçek yaşının saptanması problemini ortaya çıkarır. İsviçrede de bu böyledir. Federal Almanyada, gençlerin sinemaya kabulü FSK nin izlediği yolun dışında hukukî bir temele dayanır. Gençliğin korunması hakkında 4 Aralık 1951 tarihli bir kanun bahis konusudur. Fakat aslında, duruma göre bir ya da bir kaç eğitimcinin katıldığı FSK, filmlerin: gençler için uygun, gençler için yararlı ya da gençlerin görmeleri zararlı olanlarını sınıflandırır. Limit yaş on altıdır; ancak Belçikada olduğu gibi Almanyada da bu haddi on sekize çıkarmak için teklifler yapılmaktadır.

Ülkelerin çoğunda, gençliği korumak amacıyla filmlerin incelenmesi, sansür yetkililerinin çalışma alanına girer. Bu noktada belli bir yasama birliğine varılmıştır, denilebilir. İngilterede, 1 Ocak 1951 den beri, «x» işaretli vize sadece yetişkinleri (on altı yaşından büyükleri) amaç edinir; fakat bu ülkede «A» işaretli (on altı yaşından küçük çocukların ana - babalarıyla birlikte bulunmaları halinde salona kabul edileceklerini gösteren) vize de vardır. Federal Almanyada,

gençliğe karşı yasaklamalara, filmin gösterildiği sinemanın seansları da göz önünde tutulur. Aynı husus Avustralyada da gözetilir. (Çocuklara yasaklanan film 17.30 dan önce gösterilmez). Bazı ülkeler daha nüanslı tedbirler kabul etmişlerdir ; örneğin Brazilya, on yaşından on dört yaşına kadar olan çocuklar için yasaklamalar öngörmüştü! ; diğer bazı ülkeler de on dört yaşından on sekiz yaşına kadar çocukları gözetmiştir. Boliviyada, genç kadınlara yasak edilen filmler olmuştur. Sinema salonuna kabul yaşı, evlenme çağı esas tutularak, ülkeden ülkeye değişmiştir. Bazı ülkeler (ezcümle Danimarka) gençlere yasaklanan filmlere karşı «gençlere tavsiye edilecek» filmleri de saptar.

100 — Nihayet, ülkelerin çoğunda sansür, filmin gösterilmesine izin verir veya yasaklar. Bu onun sonuncu rolüdür. Bazı ülkelerde de tek hikmeti vücududur. Genellikle izin verilmesi kesinti ve düzeltme koşullarına bağlı tutulur. Pek seyrek olarak (İrlânda ve Sudanda olduğu gibi) filmin gösterilmesi bazı mahallere ya da bazı bölgelere inhisar ettirilebilir ; ya da gösterimin özel bir çevrede yapılması gerekli kılınabilir.

Bazan gösterimin gündüz veya gece yer almasına göre (Türkiyede olduğu gibi) ayrı bir rejim uygulanabilir. (*) İsveçte, sansüredir, kadın ya da erkek iki cinsten sadece birinin bulunduğu bir toplulukta filmin gösterilmesini şart koşabilirler.

Avusturyada, sansür, filmin bir bölümünü yasaklayamaz ; sadece, filme herkesin görmesi için izin verildiğine, ya da (on dört veya onsekiz yaşından aşağı) gençlere yasaklandığına karar verir.

Fransada, (başka ülkelerde var olduğunu sanmıyoruz) filmin yurd dışına çıkarılması için özel bir vize gerekmektedir.

Bazı ülkelerde sansürle filmciliğe yardım konusunda bir bağ olduğu anlaşılmakta ; halka gösterme izni devletçe akçalı yardım yapılması sonucunu doğurmaktadır. 29 Aralık 1949 kanunu dolayısıyla İtalyada durum böyledir.

(*) Burada her halde Hıfzıssıhha Kanununa göre ve gündüz sinemalara alınmayan belli yaştaki çocuklara telmihte bulunmaktadır. — Çeviren.

6— ANLATIM ÖZGÜRLÜĞÜ VE FİLM YAPICININ MEDENÎ SORUMLULUĞU

101— Sansürün ötesinde, her mevzuatta, sinematografik anlatım özgürlüğünü sınırlayan hususun ne olduğunu izah etmek mümkün değildir. — Ülkelerin çoğunda (örneğin İngiltere ve İtalyada) kişi haklarının hukuk bakımından korunması öngörülmüştür. Başlıca haber alma şeklinde, sinema gösterileri ölçüsündeki bu koruma, İtalyan yazarları tarafından, özellikle mahremiyete saygı hakkı (örneğin, Oudei : Sır tutmayanlara karşı mahremiyet hakkı var mıdır » RASSEGNA, Mayıs - Ağustos 1955. Podaliri : «Mahremiyet Hakkının Korunması», RESSEGNA, Mayıs - Ağustos 1955) ve Fotoğraf Hakkı (droit à l'image) (örneğin, Sparano : «Fotoğraf Hakkı ve Film Yoluyla Reklâm», RASSEGNA - Ağustos 1955 ve Kasım - Aralık 1954) bakımlarından çok incelenmiştir. B. Sparano, sinematografik gösterilerde kişiliğin korunması üstüne toplu bir inceleme yayınlamıştır. (RESSEGNA, Ocak - Şubat 1954). İtalyan içtihadında bu konularda pek çok karar vardır. (Roma Mahkemesi, 23 Şubat 1955, RASSEGNA, 1955, sh. 100 — Roma Mahkemesi, 17 Mayıs 1955, RASSEGNA 1955, sh. 108 — Roma Mahkemesi 5 Nisan 1954, RASSEGNA 1955, sh. 25 — Torino Mahkemesi, 26 Nisan 1954, RASSEGNA 1954, sh. 156).

102— Filmlerin Sansürü Üstüne Bibliyografya :

P. PROMPT : La Censure Cinematographique, Revue Progressive du Droit Français, 1955, sh. 82 ; (Sansüre karşı).

Y. JAMELOT : La Censure des Spectacles (tez), Paris, 1937.

J. BANCAL : La Censure Cinematographique (tez), Paris, 1934; (1906 - 1933 yıllarıyla ilgili olağanüstü belgeler ; sansürü savunur nitelikte).

COLLIARD : Les Libertes Publiques, Paris (Daloz), 1950. 337 - 341. sahifeler ; (Sinema ve Kamu Özgürlükleri Bölümü).

LEOPOLD SCHLOSBERG : Les Censures Cinematographiques, Paris (Rasyonalist Birliği Yayım) 1955. (Paralel sansürler konusunda çok zengin belgeler ; meslekî çevreler bakımından görüşler ; sansürün eleştirisi).

J. BARTHELEMY : Precit de Droit Public, Paris (Daloz), 1937. 269 - 275. sahifeler ; (Sinema ve Kamu Özgürlükleri Bölümü).

Bulletin de l'I.D.H.E.C., 3-9 sayılar : «Sinema ve Ahlâk Konusu».

J. DE BARONCELLI : Les Censures Cinematographiques, (Le Monde, 18 - 25 Ağustos 1955) (Bir temyiz merciinin gerekli bulunduğu hakkında görüşler).

Bulletins du C.N.C. : 28 - 29. sayılar, Ekim 1954 (Fransız Mevzuatında filmlerin kontrolü) ve 30. sayı, Aralık 1954.

D. PARKER : Puissance et Responsabilite du Film. (Şiddetli bir sansür lehinde).

Bulletins du C.N.C. : 28 - 29. sayıları Ekim 1954 (A.B.D. nde sansür), 31. sayı, Şubat 1955 ve 34 - 35. sayılar, Ağustos - Ekim 1955 (Dünyada Sansür), 27. sayı (İngilterede, Almanya, Belçikada sansür).

TERROU et SOLAL : Le Droit de l'Information, UNESCO, 1951 (Yabancı ülkelerde sansür üstüne).

INGLIS : Freedom of the Movies, Chicago, 1947. (Amerikan hukuku üstüne).

PINTO : La Liberte d'Opinion et d'Information, (Paris, Domat Montchrestien, 1955) (Fikir özgüklüklerinin toplu incelemesi : A.B. D. nde sansür hukuku üstüne bilgiler).

PROSPER WEIL : Note Dalloz, 1956 ; sh. 14. Nice İdare Mahkemesinin 11 Temmuz 1955 tarihli kararı hakkında. (Filmler üstüne mahallî polis yetkilerinin eleştirisi).

SARRAUTE et GORLINE : Note Dalloz, 1954. sh. 174 ve devamı.

SPARONO : La Protection de la Personnalite dans les Projections Cinematographiques (RASSEGNA DI DIRITTO CINEMATOGRAFICO, Ocak - Şubat 1954).

PERETTI - GRIVA : Questions sur la Censure Cinematographique. (RASSEGNA, Kasım - Aralık 1955).

VIGORTA : Theorie Juridique de la Revision (Censure) Cinematographique, RESSEGNA Kasım - Aralık 1955 — Takdir yetkisi nazariyesi.

OUDEI : Liberte de Pensee et Censure Cinématographique, RASSEGNA, Mart - Nisan 1955. Sinemada uygulanan takdirî rejime karşı.

HELMUT MÜLLER : En Allemagne le Cinema Se Controle lui - meme (Economie et Cinema,.

G. BURDEAU : Manuel de Droit Public, Kamu Özgürlükleri, Sosyal Haklar. Paris 1948 (Sansür Zorunluđu, sh. 240 ve devamı).

LAVAU : Le Service Public de l'Information. (Daktilo edilmiş, tez, Paris 1948. (Haber filmleri hakkında).

MIMIN : Yasak Filmler, Dahoz 1956, xix. fasıl. (Sansürün lehinde)

İDARİ COĞRAFYA

LÂDİK KAZASI İDARİ COĞRAFYASI

Fahri ÖZTÜRK
Lâdik Kaymakamı

Özü : (Plân)

- I— Tâbii ve jeolejk durumu.
- II— Tarihi ve târihî eserleri.
- III— İdari durumu ve teşkilâtı.
- IV— Nüfus ve yüz ölçümü.
- V— Kültürel ve sosyal durumu.
- VI— Ekonomik durumu.
 - A — Ziraat.
 - B — Hayvancılık.
 - C — Orman.
 - D — Sanayi
 - E — Ticaret.
- VII— Bayındırlık durumu :
 - A — Yollar.
 - B — Belediye hizmetleri.
 - C — Köy hizmetleri.
- VIII— Sağlık durumu :
- IX— Malî durum.
- X— Kalkındırma çareleri.
 - A — İktisadî kalkındırma çareleri.
 - B — Toplumsal » »
 - C — Kültürel » »

TÂBİİ VE JEOLJİK DURUMU : Lâdik yurdumuzun Kuzeyinde, Kuzey Anadolu Sıra Dağarının Batıya doğru alçaldığı bir alanda Akdağların kuzey eteklerine yaslanan bir ova üzerinde kurulmuş bir ilçedir.

Kuzeyinden Kavak, Batıdan Havza, Doğudan Taşova, Güneyden Amasya ile çevrili bulunan Lâdik 36 derece doğu boylamı ile 41 derece kuzey enlemi üzerinde bulunmaktadır.

Lâdik ve civarındaki arazi, mezoikle neozoik ve antropozoik de teşekkül eden bir arazidir. Nezoik sonlarında teşekkül eden tebeşir devri arazisi bütün buralarını da içine adaktadır. Ova ise, Pliosende yağın yağmurlarla, dağların şiddetli aşınmalara uğraması neticesi meydana gelmiş Alüvyial bir sahadır.

Sahralardan en fazla kalker göze çarptığı gibi ziraat yapılan arazideki hakim unsorda kalkerdir. Kayalık kütleler az olup, bunlarda kısmen rüsubi, kısmen metamorfiktir. Bunlardan arazinin büyük kısmının rüsubi olduğu anlaşılır.

İlçede muhtelif tarihlerde birçok zelzeleler olmuştur. Son zelzele 1943, şehri hemen tamamen mahvetmiş olup, yeniden inşaa edilmiştir. Yenicami, Koğa Mahalleleri zemini taşlı dağ eteklerinde olduklarından az hasar görmüş Bahşi Mahallesi tamamen harap olmuştur.

TARİHİ VE TARİHİ ESERLER : Amasya tarihi yazarı Abdi Zade H. Hüsamettine göre, Lâdik ilk olarak Turan Hükümdarlarından Avukhan tarafından kurulmuştur.

XVII. Asırda Lâdik'i ziyaret etmiş bulunan Evliya Çelebi seyahatnamesinin ikinci cildinde o zamanki büyük ve zengin Lâdik hakkında bilgi verdikten sonra, Lâdik'i ilk tesis edenin Amasya Hükümdarından Havik olduğunu belirtmekle yukarıdaki yazarın fikrini kuvvetlendirmektedir.

Milâttan Önce 1340 yılında Amasya Hükümdarlığında bulunan İliyon İlik yahut İlihan zamanlarında Lâdik civarında mevcut göl kenarında kurulmuş bir şehir olması gerekmektedir. Çünkü bu gölgeden çıkan tersakan çayına İlik ismi verildiği malumdur. Meşhur coğrafyacı Amasyalı Sterabon zamanında (M. E. 50) Lâdik'in çok büyük bir şehir olduğu öğülmektedir.

Kazanın bu ismi alması hakkında birçok rivayetler mevcuttur.

a — Kasabanın, Amasya Hükümdarı VII. Büyük Mitridatın (M. E. 131) zevcesi olan Landikiye tarafından tesis olunduğu, sonraları bu ismin kullanıla Lâdik şekline girdiği söylenmektedir.

b — Evliya Çelebi : Şehrin Amasya Hükümdarlarından Havik tarafından kurulduğunu ileri sürmekte, bilâhère bu kelimenin Lâdik şeklinde telâffuz edildiği ve değiştirildiğini iddia etmektedir.

c — Son bir rivayet olarakta, Türk kabilelerinden olan Melik Ahmet Danişment Gazinin İledük Hatun ismindeki kızma izafeten Lâdik dendiği ileri sürülmektedir. Bu gün dahi Lâdik'e halk arasında İlâdik veyahut İledik denilmektedir.

Önemli tarihî eserleri arasında : Koğa Mahallesindeki kiliseden çevrilmiş camii, Yenicami Mahallesindeki Vezirlerden Davut Paşa tarafından yapılmış olan camii (1485), yine aynı mahallede Lâdikii Mehmet Efendinin yaptırmış olduğu 12 hücreli büyük medreseyi (1700), kârgir ve muazzam camii, Badestanı (Kapalı çarşı 1700) Bahşi Mahallesinde 1478 de Amasya Valisi Şehzade Sultan Ahmedin validesi Bülbül Hatun tarafından Camii Atik'i ve hamamı, nihayet Şehreküstü, Hilyas camilerini, mescitleri ve saat kulesini (1887 - 1889) saymak lâzımdır.

(1943 depremi ile bu önemli tarihî eserler bu gün tamamiyle yıkıntı halindedir).

III — İDARİ DURUM VE TEŞKİLÂTI : Lâdik Samsun iline bağlı bir ilçedir. Doğusunda Taşova, Batısında Havza, Kuzeyinde Kavak ilçeleri ve Güneyde Amasya ile çevrilmiştir.

Kazanın bir bucağı ve 53 köyü vardır. Köylerden 42 si merkez kazaya ve 11 ri de Şihli Nahiyesine bağlıdır. Hâlen merkez kaza ve nahiyeye bağlı köylerin nüfus ve kazaya olan uzaklıkları şöyledir :

İsmi	Nüfusu	Kaza Mer.	İsmi	Nüfusu	Kaza Mer.
		Olan uzak. Km, olarak			Olan uzak. Km, olarak
Merkez	5525	—	Hamit	388	9
Asağgölyazı	592	5	Hamamayağı	68	13
Ahmetsaray	860	12	Hızarbaşı	132	14
Alayurt	246	10	İbi	790	6
Arslantaş	123	7	Eynekaraca	181	12
Akyar	384	7	İsasofta	161	15

İsmi	Nüfusu	Kaza Mer.	İsmi	Nüfusu	Kaza Mer..
		Olan uzak. Km. olarak			Olan uzak. Km. olarak
Ağcırakaya	328	10	Küçük kızoğlu	252	3
Ayvalı	470	10	Kıranboğaz	451	10
Ayvalısokağı	238	10	Kirazpınarı	277	18
Aktaş	459	14	Çamlıköy	180	16
Söğütlü	224	15	Küpecik	558	12
Doğankaş	272	18	Kabacagöz	581	14
Büyükkızıoğlu	810	5	Daldere	294	11
Bolat	701	8	Karaaptal	597	20
Başlamış	312	11	Mazlumoğlu	459	13
Oymapınar	157	20	Meşepınarı	184	8
Cüce	340	14	Güvenli	364	20
Yuvacık	209	22	Nusratlı	279	19
Çakırgümüş	563	5	Salur	804	14
Çadırkaya	429	12	Sarıgazel	180	10
Deliahmetoğlu	402	10	Soğanlı	224	15
Kuyucak	377	8	Sarıksızıoğlu	75	14
Derinöz	144	6	Şehli	729	14
Günkoru	591	10	Tatlıcak	658	6
Alıçü	144	10	Teberoğlu	449	18
Budakdere		17	Yukarıgölyazı	117	5
Hasırcı	330	5	Yumaklı	226	20

Kazanın teşkilat ve memur kadrosu şöyledir :

İçişleri : Kaymakam, Tahrirat katibi, Nüfus memuru, Nüfus kâtibi bir Bucak müdürü, bir Bucak Nüfus memuru ve iki odacı.

Adalet: C. Savcısı, bir hâkim, bir hâkim muavini, bir başkâtip (Noter ve icra işlerine bakar), üç zabıt kâtibi, bir mübaşir, iki gardiyon, bir odacı.

Jandarma : Bir Jandarma Birlik Kumandan Vekili (Kd. Baş Çvş.) 3. uzatmalı çavuş, üç uzatmalı onbaşı.

Millî Müdafaa: Askerlik Şubesi Başkanı (Yrb.), bir personel Subayı (Yzb.), bir daktilo.

Maliye : Malmüdürü, Muhasebe memuru, Veznedar, Vergi memuru, Tahsil memuru, iki tahsildar, bir odacı.

Milli Eğitim : a — Akpınar İlköğretmen Okulu Müdürlüğü : Müdür, 26 öğretmen, 22 müstahdem ayrıca 7 döner sermaye hizmetli personeli.

b — Ortaokul Müdürlüğü : Bir müdür, 3 öğretmen, bir kâtip iki odacı.

c — İlköğretim Müdürlüğü : İlköğretim müdürü, 58. öğretmen, 15 eğitimci, 2. öğretmen vekili, bir yedek subay öğretmen.

Ziraat: Ziraat teknisyeni, Selektör makinisti.

Veteriner : 2. Hayvan sağlık memuru, bir lâborant, bir odacı, bir şoför.

Orman : Bir bölge şefi, bir kâtip - mutemet, bir odacı, 4, orman muhafaza memuru.

Sağlık : Bir Hükümet Tabibi, (aynı zamanda sağlık merkezi baş tabibi) bir sabit sıhhat memuru, bir belediye ebesi, 2. gezici sağlık memuru, bir köy sağlık memuru, 4. köy ebesi, bir aşçı, 3. erkek 3. kadın müstahdem.

Diyanet : Müftü, bir vaiz, bir kur'an öğreticisi, 19 hayrat hademesi, bir müftülük odacısı.

Tapu Sicil : Bir memur, bir kâtip.

Özel idare : Özel idare memuru, Gelir, memuru, Tahsil memuru, iki tahsildar bir odacı.

Belediye : Reis, (Hâlen Kaymakam uhdesindedir), bir Muhasip, bir Kâtip, bir Zabıta memuru, 2. tahsildar bir mezbaha memuru, bir dellal bir orman korucusu, bir itfaiye çavuşu, bir elektrik montörü, bir montör muavini, bir su bakım memuru, bir makinist, bir makinist muavini, bir hat bakıcısı, 3 tanzifat amelesi, bir odacı.

Ziraat Bankası : Müdür, Müdür Muavini, Veznedar, 2. takip memuru, 3. müstahdem.

PTT. : Bir PTT. Müdürü, Muhabere memuru, bir yaya dağıtıcı 2 atlı dağıtıcı.

Tekel : Bir Tekel memuru, bir odacı.

Pancar Bölge Şefliği : Bir bölge şefi, (Ziraat Mühendisi), bir Fen memuru, 2. Ekici çavuş, 2. şoför bir odacı.

IV— NÜFUS VE YÜZ ÖLÇÜMÜ : En son 1960 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımına göre Lâdik'in nüfusu bütün köyleri ile birlikte 25571 dir

Kazanın nüfusu günden güne tedrici bir şekilde artmaktadır. 1955 Nüfus sayısı (24314) ile 1960 sayımı (25571) arasındaki fark 1157 dir.

Nüfusun bütünü Türktür ve Türkçe konuşur. Dinleri İslâm Dinidir. Türkiye nüfusunda olduğu gibi halkın ekserisi toprağa bağlıdır. Yâni çiftçi ve çobandır. (% 70 sidir). Kasaba Merkezinde pek az bir zümrede (% 23 tüccar ve san'atkârdır).

Son yapılan 1960 sayımına göre Lâdik sınırları dahilinde 25571 ri bulan umumî nüfusun 5521 kasaba merkezindedir. 20049 zu da nahiye ve köylerde oturmaktadır.

1960 Nüfus sayımı ile ilçe dahilinde en çok 200 ilâ 400 nüfuslu köylerin fazlalığı göze çarpar. 500 den fazla ancak 12 köy mevcuttur. Çok kalabalık 1000 veya daha fazla nüfuslu köyler yoktur. Şehli Nahiyesi 729 nüfusludur.

596 kilometre kare büyüklüğünde olan Lâdik İlçesinde bu gün 53 köy mevcuttur. Buna göre ortalama olarak beher köye 11,2 kilometrekarelik bir arazi isabet etmektedir. Hakikatte arazi ve nüfus bütün köylere eşit olarak dağılmış değildir. Öyle köyler vardır ki nüfusları ortalamanın aşağısında 200 hattâ 100 den az yine öyle köyler mevcutturki nüfusları ortalamanın kat kat üstündedir (500 - 800) bunda coğrafi konunun, iklimin tesirini unutmamak lâzımdır.

Nüfus artışına uyarak bir kilometre kareye düşen miktarda değişmekte ve artmaktadır. 1940 sayımına göre Lâdikte kilometre kareye ortalama 32 kişi düşmekte iken bu gün kilometre kareye 41 kişi düşmektedir. Bu rakam Türkiye nüfus kesafetinin üstündedir. Bu bakımdan Lâdik, Türkiyenin kalabalık köşelerinden biri sayılır.

V— KÜLTÜREL VE SOSYAL DURUMU : Lâdikte okuluz köy çok azdır. İlçe halkının % 25 kadarı okuma yazma bilir. Köy öğretmenlerinin çoğu Lâdikli olup İlçedeki Akpınar İlköğretmen Okulu mezunlardır. İlçede 2. İlkokul bir Ortaokul ile kazayı istasyona bağlayan ana yolun 2,5 kilometre Kuzey Batısında bir düzlüğe kurulmuş Akpınar İlköğretmen Okulu vardır. 1940 yılından beri faaliyette bulunan ve ilk mezunlarını 1944 vermeye başlayan Öğretmen Okulu bu güne kadar (2100) e yakın genç öğretmen yetiştirerek milli eğitim hizmetine vermiştir.

Bütün İlçe dahilinde öğretmenli, öğretmenli eğitimci, yalnız eğitimci ve vekil öğretmenli olmak üzere çalışan 47 okul olup okuldan mahrum köy ise 5 tanedir. Yakın bir gelecekte bu köylerin de okula kavuşacakları şüphesizdir.

1962 - 1963 ders yılında kazamız okullarındaki öğrenci miktarı şöyledir. 866 Öğretmen Okulu öğrencisi, 724 Şehir İlkokul öğrencisi 260 Ortaokul öğrencisi ve 2659 da Köyler İlkokul öğrencisi mevcuttur.

IV — EKONOMİK BRUUMU : Lâdik iktisaden zengin sayılmaz. Üretim daha çok yoğaltım gayesiyle yapılır. Mahsullerin çeşitlendirilmesi üretimin artırılması yolunda plânlı bir çalışmaya tesadüf etmek mümkün değildir.

A — ZİRAAT:

Memleketimizde olduğu gibi Lâdikte de evvelâ tarım sonrada hayvan besleme esastır. Yağışların her mevsime dağılmış olması mutlak bir kuraklığın önüne geçmekte ve bitki hayatının en önemli elemanı olan nemin her zaman bulunmasını sağlamaktadır.

Bu bakımdan genel olarak tarım, sulamaya lüzum göstermez. Yalnız pek mahdut yerlerde ve su altında kalabilen alanlarda, (Pancar tarımında Tersakan, Derinöz, Büyükkızıoğlu, Türkgözü gibi ırmak ve derelerden bu husus için mevzii olarak faydalanılmaktadır.

Lâdik toprakları ürün bakımından orta derecede sayılır. Kasabanın batısında kalan ve Havza İlçesi ile komşu bulunan köylerin toprakları çok verimli sayılabildiği halde (ortalama bire 20), Doğudaki dağlık bölge köylerin toprakları ise çok kısırdır. (Ancak bire 3).

Bölgeye şâmil sistemli bir nadasın tatbik edilmeyerek toprakların her sene muntazaman işlenmemesi, yer yer kil ve kireçle karışık bulunması, gübrelemenin ihmâl edilmesi gibi sebepler, toprağın verimini azaltan etmeler olarak gösterilebilir.

Her yıl ekilen topraklar umumî mesahanın takriben % 55 şini ormanlar % 30 zunu, çayır, yayla, otlak ve mer'alar % 10 nunu, bir işe yaramayan arazi de % 5 şini teşkil etmektedir.

Son yapılan 1960 sayımı köylerde oturan nüfusun 20049 olduğunu göstermektedir ki buda çiftçi nüfusun büyük bir çoğunluk teşkil ettiği sonucunu vermektedir.

Büyük ziraî işletmeler mevcut olmayıp., arazi daha çok küçük çiftlikler halindedir. Mülkiyeti 50 dekara kadar olanlar her yerde çoğunluk teşkil eder durumdadırlar.

Lâdik te toprak işlenmesinde en çok atalarımızdan miras kalan kara sapan kullanılır. Bundan sonra çeşitli pulluklardan vesair tarım araçlarından faydalanmaktadır.

Araziyi gübrelerele takviye pek gelişmiş değildir. Sun'î gübre (Pancar tarımı hariç) bu yıla kadar hemen hiç kullanılmamıştır. Bazı çiftçiler ahır gübresini pek mahdut olarak kuşanmaktadırlar. Arazi münavebe ile ekildiği için hayvan sürüleri sıcaklarda tarlalara yatırılarak arazinin gübrelenmesi kısmen sağlanmış oluyor.

Tohum ekimi, genel olarak elle ve serpmek suretiyle yapılır. Hasat mevsimi yazdır ve genel olarak Temmuzda başlayarak Eylül sonuna kadar devam eder. Mahsul biçiminde orak ve tırpan kullanılmaktadır. Orakla daha ziyade kadınlar, tırpanlada erkekler çalışır. Orakla günde ortalama olarak 1,5 - 2 ve tırpanla 5-7 dönüm arazi biçilmektedir. Mahsulden, saman ve tanelerin ayrılması harman vasıtasıyla yapılmaktadır. Bunun için iyi bir harman yeri rüzgâr tutan ve yeri sert olan arazidir.

Lâdikte ekili toprakların ekserisi tahıl tarımına alınmıştır. Bunlar arasında en önemli yeri Buğday, Mısır, Arpa, Çavdar, Yulaf Kaplıca ve Darı teşkil eder.

Lâdikte tahıl tarımının üretim alan ve miktarı şöyledir :

Cinsi	Alanı Hektar	Üretim ton olarak
Buğday	3500	4900
Arpa	2600	3900
Çavdar	300	380
Yulaf	600	720
Kaplıca	600	735
Mısır	1450	2900

Baklagiller pek önemli bir mevki işgal etmezler. Bunlar arasında nohut ve fasulye başta gelir. Bezelye, Bakla, Mercimek ekimi pek mevzii kalır. Tarla mahsulleri istatistiğinde baklagillerin Lâdikteki dağılışı şöyledir :

Cinsi	Mesahası Hektar	Üretim ton olarak
Nohut	170	225
Nohut	80	80

Endüstriye ait bitkiler bakımından Lâdik ayrı bir değer taşır.

İklim farkı pancar tarımında mevzii bazı özellikler meydana getirmiştir. Fazla soğuktan, çığ ve kırağıdan çabuk müteessir olan pancar, Lâdik Bölgesinde diğer yerlere nazaran biraz geç ekilir. Ekim işi genel olarak Mart sonundan Mayıs sonuna kadar devam eder. Beher dönüme 2,5 - 3 kilo tohum ekilir. Lâdikte pancar tarımı günden güne gelişmektedir. 1962 yılı ekim alanları ve elde edilen miktarlar pancar idaresinin verdiği kayıtlara göre şöyledir.

Yıllar	Mesaha Hektar	Üretim ton olarak
1950	430	12300
1960	773	20200
1962	850	25500

Pancar ziraatının en önemli safhalarını yazın çapası ile sökülmesi teşkil eder. Pancar tarımında üçlü bir münavebe esastır. Hasılât dönüm başına 1700 kilogram olup dekar başına 100 - 150 lira getirmektedir. Sırf pancar sayesinde kazaya her sene 800 - 900 bin lira arasında para girmektedir.

a — Meyvecilik ve bağcılık :

Lâdik ekonomisinde meyvecilik ve bağcılık mühim bir yer işgal etmez. İklimi geniş manâda bir meyvecilik yapmaya imkân vermemektedir. Yalnız kasaba merkezinde her evin küçük bir bahçesinde iklime uyabilmiş bir kaç çeşit meyva ağacı yerleştirilmektedir.

1962 yılında kazamız Ziraat Teknisyenliğince yapılan tesbit Lâdik sınırları dahilinde yetişen meyva ağaçlarının cinslerini miktarlarını ve verdikleri ürünü şöyle göstermektedir.

Cinsi	adet	alınan meyva ton olarak
Elma	18000	200
Kızılcık	10000	250
Armut	6500	325
Ayva	2000	90
Ceviz	900	220
Şeftali	900	5
Dut	640	40
Kiraz	400	20
Vişne	400	300

b — Sebzeçilik ve Çiçekçilik :

Geniş çapta sebzeçilik yoktur; Yalnız ev ihtiyaçlarını karşılamak maksadı ile küçük çapta sebze yetiştiren ailelere rastlamak mümkündür. Bunlar arasında Soğan, Sarımsak, Pırasa, Lahana, Kabak ve maydanoz gösterilebilir.

Çiçekçilik evlerden dışarı çıkmış değildir. En çok göze çarpan çiçek cinsleri yıldız, begonya, sardunya, karanfil ve güldür.

B — HAYVANCILIK:

Lâdiğın pancardan sonra gelen ikinci meşgale ve geliri hayvancılıktır. İlçe dahilinde çayır, yayla, otlak ve mer'alar umumî alanın 10 da birini kaplamaktadır. En çok küçükbaş (Koyun, keçi v.s.) sonrada büyük baş hayvanlar beslenmektedir. 1962 Eylül ve Ekim aylarında kazamız veteriner teşkilâtı tarafından yapılan hayvan sayımının sonuçları şöyledir.

Hayvan	Miktarı baş olarak	Hayvan	Miktarı baş olarak
Koyun	15391	Öküz	1850
İnek	7935	At	1446
Kılkeçi	5810	Merkep	1167
Manda	5448	Katır	79

Koyunlar eti, sütü ve yünü için beslenir. Koyun daha çok Akdağ yaylalarında beslenir. Cinsleri karışık ise de genel olarak kıvrırcığı andırır.

Sığırlarda önemli bir mevki işkâl eder umumiyetle cinsleri yerlidir. Etinden ve sütünden ziyade dayanıklı oluşları ile tanınır ve bu yüzden daha çok tarım alanında kullanılır. Pek ender olmasına rağmen yer yer kırımından gelmiş sığır cinslerine de rastlanır.

Hayvan ürünleri arasında, yağ, yoğurt, peynir ve kaymak mühim bir yer tutar. Bu bakımdan Lâdik birçok kazaların başında gelir. Her yıl mühim miktarda yağ, yoğurt ve peynir ihracatı yapılır. Yazın Akdağ Yaylalarına yerleşen çobanlar ve göçebeler buralarda basit mandıralar kurarlar. En iyi cins yağ, yoğurt, peynir bunlar tarafından yapılır. Yılda takriben 300 yağ, 400 ton peynir elde edilir. Diğer hayvan ürünleri arasında Yün, Tiftik Keçi kılı ve deri oldukça önemli bir yer tutar.

C — ORMAN :

Lâdik ve civarı orman bakımından zengindir. Arazinin takriben üçte biri (15000 Hektar) geniş ormanlar kaplamaktadır. Ormanlar daha ziyade İlçenin Doğu, Kuzey Doğu ve Güneyinde toplanmıştır. (En önemli ormanlar arasında Hızarbaşı, Karaaptal (1800 Hektar), Kanlı (5000 Hektar,) Kavacık (3000 Hektar) ve sair ormanlarını saya biliriz.

Ormanlar takriben 800 - 900 metreden başlamakta ve 1800 - 1900 metreye yükselmektedir. Alçak yerlerde meşe ve çeşitleri yükseldikçe Gürgeç, Kayın, Karaağaç, Kızılağaç Dişbudak, Kestane ve yabancı fındıklar ve 1000 metreden itibaren de çamlar ve neveleri yer almaktadır. Mevcut ancak mahallî ihtiyaca kâfi gelmektedir. Alçak ormanlar (Baltalıklar) ancak İlçe ve civarının odun ve kömür ihtiyacını karşılamaktadır. Ormanlardan elde edilen odun ve kömür miktarı takriben 170000 - 175000 kentali bulmaktadır.

D — SANAYİ:

Lâdikte bildiğimiz ve anladığımız manâda endüstri ve çeşitli kollar henüz inkişaf etmiş değildir. Göl civarındaki köyler halkı sazları keserek hasır dokurlar. Yılda 10000 ne yalan hasır imâl edilmektedir. Şehir evlerinde el tezgâhları ile bol miktarda çadır bezi dokunur.

Köyler civarında tuğla ve kiremit ocakları ile birçok kireç ocağı bulunur, ilçede 86 tane su kuvveti ile bir tane de cereyanla çalışan un değirmeni vardır.

E — TİCARET :

İlçe ve köylerin ekonomik etkinliği, her şeyden evvel tarım ve hayvan beslemede toplanır. Çeşitli kaynaklardan elde olunan bu ürünlerin fazlası haftanın çarşamba ve yılın belli günlerinde kasaba merkezinde veya civarında kurulan panayı ve pazarlara getirilerek değişime tâbi tutulur. Pazarlara köylüler daha ziyade yumurta, yağ, peynir, yoğurt, tahıl ve hayvan getirir. Kendisine lâzım olanları en ziyade, giyecek, yiyecek ve yakacağı maddeleri alır ve götürür.

Lâdik'in ihraç malları arasında (takriben 150 ton), Peynir (128 Ton), Yoğurt (210 Ton), Yumurta (4000000 Milyon) adet, Pancar (32000 Ton) önemli bir mevki işgal ederler, ihracat daha çok Samsun, Amasya, Merzifon, Erbaa ve Kavak'a yapılmaktadır.

VII — BAYINDIRLIK DURUMU :

A — YOLLAR: Lâdik Demir, Deniz ve Hava yollarına pek uzak sayılmaz. Samsun - Sivas demir yoluna ve şosesine 15 Km. Deniz ve Hava yollarından takriben 80 kilometre uzaklıktadır ki, tren ve otobüs bu mesafeyi 2 saatte alır.

Kazayı Sivas - Samsun devlet yoluna bağlayan yol her mevsimde çalışır durumdadır.

Lâdik 75 kilometrelik bir şose ile Erbaaya ve 81 kilometrelik bir şose ile de Amasyaya bağlanır. Bu yollarda yaz ve kış geçit vermektedir.

B — BELEDİYE HİZMETLERİ :

Lâdik Belediyesi çok eski bir tarihe sahiptir. Belediye hudutları dahilinde 5525 kişi oturmaktadır. Belediye kendi imkânları ile belde halkının medenî imkânlarını karşılamaya çalışmıştır. Kaza 1020 hane ve 9 mahalleden müteşekkildir.

Bahşi, Koğa, Yenicami, Şhreküstü, Hacıalipınar ve Saray Mahalleleri kaza merkezine 500 -1000 metre mesafede olduğu halde Tü-

fekçidere, Kızılsini ve İskâniye Mahallesi şehre 2,5 - 3 kilometre mesafededir. Bütün mahallelerde binalar tuğla ve ağaçtan yapılmış ve üzerleri kiremitle örtülüdür. 1943 zelzelesinden sonra inşaa edilen evlerde tek katlı, bodrumlu zelzele tipi tercih edilmektedir. Yeni yapılan evlerde bahçeye önem verilmektedir. Birçok evlerin yanbaşında bir fırın bir bulgur dibeği mevcuttur. Bulguru kadınlar imece ile döverler.

Köy evlerinde, ağaçtan iskelet çatıldıktan sonra duvar bölmeleri araları tuğla ile değil de ağaçla doldurulup, çamurla sıvanır.

1950 yılında faaliyete geçen ve su kuvveti ile çalışan 123 kilovat takatında bir elektrik santrali mevcuttur. Tenvirat ihtiyacını oldukça ucuz bir şekilde karşılamaktadır. Mevcut türbin hali hazır ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. İkinci bir türbin ilâvesi için İller Bankası ile temasa geçilmiştir.

Şehir imâr plânı 1944 yıllarında Belediye tarafından yaptırılmış ise de görülen noksanlıklar dolayısıyla 1950 yılında yeni baştan bir imâr plânı yaptırılmıştır. Şehir tazyiki su şebekesi 1960 yıllarında İller Bankası tarafından yaptırılmış olup ihtiyacı karşılayacak durumdadır.

Belediye geniş ölçüde mülk ve akarlara sahiptir. Bunlar arasında bir belediye binası bir fırın 80 dükkân 2 otel bir hidro elektrik santrali ve jipi sayılabilir.

C — KÖY HİZMETLERİ :

Lâdik'e bağlı 53 köy vardır. Bunların hepsine de yaz mevsiminde motorlu vasıta gidebilir. Bu yollar umumiyetle köylü tarafından yapılmıştır. Yağışlı mevsimlerde münakale zorlaşır. Bucak merkezi yolu Lâdik Erbaa şosesinden ayrılır. Kaza merkezine 20 kilometredir. Bunun 14 kilometresi şose kalan kısmı da adı bir yoldur.

Köylerde bulunan 43 ilokuldan 6 tanesi bağımsız eğitimli olup 9 tanesi öğretmenli - eğitimli, 4 tanesi de iki öğretmenli, 24 köy ilkokulu tek öğretmenli bunlardan biri muvakkat diğeri de vekil öğretmenlidir. Hali hazırda 9 köyümüz okuldan mahrumdur. 53 köyden 26 tanesinde devlet tarafından yaptırılmış fennî içme suyu vardır.

VIII — SAĞLIK DURUMU:

İlçede yazın (müzmin hastalıklar hariç, Tüberküloz gibi) hiç bir hastalığa rastlanmaz çünkü iklim gayet müsait ve hoştur. Hastalıklar kışın kendini gösterir ve mevsimle ilgilidir. En çok rastlanan hastalıklar nezle, (burun, boğaz, kulak, göz, böbrek), bironşit, enflüenzan, zatürrie, romatizma (mafsal, adale, sinir,) ema parazitleridir.

Bulaşıcı hastalıklar : Sari hastalıklardan kabakulak, kızamık, boğmaca, nadiren de şarbon'a rastlanır. Hepsinin filyasyonu civar şehirler olup şarbonunki yerlidir. Tüberküloz patojenitesi tahminen binde bir kadardır. Tüberkülozlular sert iklim sebebiyle falza yaşayamazlar.

En çok görülen hastalıklar ; grip ihtilâtları (Zatürrie diğer ihtilâtlar), bulaşıcı çocuk hastalıkları (Kızamık, boğmacadır). Grip amilinin ilçemizde andemik olarak daimi surette bulunduğu fakat virulansının şiddetli olmadığı, yazın münferit vak'alar halinde kışın ise apidemi halinde kendisini göstermekte olduğu anlaşılmaktadır.

Sari hastalıklardan 1962 yılında tesbit edilenler (Sağlık ve Hükümet Tabibliğince) :

2	Kızamık
1	Boğmaca
43	Tüberküloz
12	Kabakulak
2	Yılcık
2	Difteri
774	Grip
3	Saçkıran
6	Şarbon
1	Lekelimumma.

Bunlardan Saçkıran, Grip, Yılcık ve Şarbon menşei ilçemizdir.

Kazamızda 17/Haziran/1956 - 1957 yıllarında inşaa edilerek 17/Haziran/1960 yılında faaliyete geçen 10 yataklı bir Sağlık Merkezi mevcuttur. Sağlık Merkezi Baştabibi mevcut olmayıp bu vazife Hükümet Tabibliğince yürütülmektedir.

Sağlık Merkezinin 1961 - 1962 yılları arasındaki poliklinik mesaisi şöyledir. 1961 tarihinden 1962 yılı sonuna kadar 3603 kişinin poliklinik muayenesi yapılmıştır. 1962 tarihinden 1963 yılı Haziran ayına kadar 4397 kişinin muayeneleri yapılmıştır.

IX — MALÎ DURUM :

Kazamız maliyesinin durumu zayıftır. Mâliyenin gelir getiren mülk ve akarları çok azdır. Kanunun derpiş ettiği gelirleri toplar ve bu ihtiyacı karşılamadığı için geniş ölçüde merkezden yardım alır.

Mâliyenin iki yıllık tahakkuk ve tahsilât durumu şöyledir :

Senesi	Tahakkukat		Tahsilât	
	Halive	Sabıka	Halive	Sabıka
1961	406897,61	44858,98	388911,50	16954,83
1962	412840,42	41347,07	406795,17	3882,01

Merkezden yapılan yardım ise :

1960	1961	1962
2185000	1870000	2500000

Kaza merkezinde 1957 -1958 yıllarında yapılan ve 1959 yılında açılan Bayındırlık Bakanlığının B Tipinde inşaa edilmiş yeni bir hükümet konağı vardır. Adliyeyi de içine alan konak ihtiyacı karşılamaktan uzaktır.

X — KALKINMA ÇARELERİ :

Lâdikte kalkınma faaliyetlerini iktisadi, sosyal ve kültürel olmak üzere 3 ana konu üzerinde ele almak mümkündür.

A — İKTİSADİ KALKINMA : Lâdik doğal durumu itibarıyla bir ziraat memleketidir. Ziraî verimi artırmak için entansif tarım şarttır. Teknik ziraat, makina, tip tohumluk, sun'î gübre ziraî mevzularda bilgi ve mücadele hususlarında dikkatle durmak lâzımdır. Bahçe tarımını geliştirme meyva ve türlerinin Islâhı ve çeşitlendirilmesi, nümune meyvalıklar tesisi önemlidir.

Zirai kalkınma imkânları arasında gargalık ve ramcı sularını toplayan bir baraj yapılması, bu suretle sulama imkânlarının artırıl-

ması 72000 metrekairelik bir sahayı kaplayan ve yarı bataklık halde bulunan Lâdik Gölünün kurutulması arazi kazanılması Lâdik için çok faydalı olur kanaatindeyim. Ayrıca bu yıl kazamızda tütün demostasyonu yapılmaktadır. İyi netice verdiği takdirde Lâdik için büyük bir imkân hazırlanmış olacaktır.

Dağlık ve yaylalık olan Lâdik hayvan yetiştirmeye çok elverişlidir. Hayvancılığın geliştirilmesi için hayvan ve hayvan mahsullerini işleyen ve değerlendiren bir fabrikanın kurulması şarttır. Bunlar arasında süt ve peynir fabrikası dokuma fabrikası en başta gelenlerdendir. Ayrıca hayvanlardan azami randımanın alınması için fenni ağıllar ve bakım, mahsulleri değerlendirecek kooperatiflerin kurulması kısa zamanda büyük İktisadî faydalar sağlayacaktır.

Bunların yanın tabii kaynağı bol halıcılık, kilimcilik, çabuk gelişecek gelir kaynaklarıdır. Vakit geçirilmeden birçok köylerde halı dokuma kurslarının açılması halkın bu işe doğru yönetilmesi, desteklenmesi bilhassa boş kalan insan emeğini değerlendirecek ve İktisadî, sosyal bakımdan fakir halka büyük bir destek olacaktır.

Lâdik'in İktisadî bakımdan kalkınma çareleri arasında kaza merkezine 15 kilometre mesafede bulunan ve Lâdik Belediyesi ile Hamamayağı Köyüne ait kaplıcanın ıslâhı, turistik bir yer haline getirilmesi Lâdik için büyük bir gelir kaynağı teşkil eder.

B — TOPLUMSAL KALKINMA ÇARELERİ : Lâdik te toplumsal yapı gayet sağlam, adet ve ananeler köklü ve kuvvetlidir. Halk arasında birlik, bağlılık, yardımlaşma iftihar edilecek derecededir. Bu ananevi hasletlerin daha da geliştirilmesi, takviyesi, maddî kazançlar karşısında korunması sosyal faaliyetin ana gayesi olmalıdır.

Lâdikte bir Lâdik'i kalkındırma cemiyeti kurulması lâzımdır. Sosyal ve İktisadî kurumları tesbit ederek bir program dahilinde çalışacak olan bu cemiyet Lâdik'in kalkınmasının ışığı olacaktır. Bunlar arasında iktisad ve sosyal dayanışmanın kuvvetlendirilmesi, yeni teşkilâtlandırma gayret edilmesi kadınlara saygı, aile bağlarının takviyesi gelir. Bilhassa ailelerin yıkım ve çözümüne sebep olan başlıklı evlenmeler üzerinde durulması, bunun en az bir masrafla yapılmasının şart olduğu ilk akla gelen konulardandır. Muhtelif kız kaçırma hâdiselerinde yapmış olduğum tetkikler şunu gösteriyor ki ; Lâdikte kız kaçırma hâdiselerinin en büyük amili (% 80) başlık verme mükellefiyetidir.

C — KÜLTÜREL KALKINMA: Medenî bir toplumun ilk vasfı kültürlü olmasıdır. Bütün kötülüklerin kaynağının cehalet olduğu bir gerçektir. Demekki ilk hedef cehâleti ortadan kaldırmaktır. Bunu temin edecek olanda okul ve öğretmendir. Öyle ise her köyde bir okul inşaası gereklidir. En mühimi de tahsil çağını aşmış olanları, yetişkinlikleri halk dersaneleri açmak suretiyle okumaktan mahrum etmemektir.

Bütün ilçe dahilinde öğretmenli, öğretmenli - eğitmenli, ve yalnız eğitmenli olmak üzere çalışan 39 okul mevcut olup 13 köy okuldan mahrum bulunmaktadır. Kısa zamanda buralarda okul yapılarak millî eğitim hizmetlerinden faydalandırılması şarttır. 1960 sayımı neticelerine göre Lâdik İçesi dahilinde okuma yazma bilenlerin nisbeti ancak % 21 olup okuma yazmadan mahrum olanlar ise % 79 dur. Bu nisbet bizden okuma yazma işine daha doğrusu ilköğretim seferberliğine ayrılan gayretlerin daha çok artırılmasını ve hızlandırılmasını istemektedir.

İlçemizde bir kız san'at okulunun, köylerde gezici kız ve erkek san'at kurslarının açılması lüzumludur. Bunların yanında orta Öğretime devam eden köy çocuklarının sefaletten kurtarılması için pansiyon yapılması ve bu suretle orta öğretime devam nisbetinin artırılması mümkündür.

Netice olarak şunu belirtmek isterim ki yukarıdan beri açıklamaya çalıştığım düşünceler Lâdik'in güzellikler içinde güzel ve müreffeh yaşaması içindir. Bu da kalkınma ; daha fazla çalışma fikri nin Lâdiklilerle müşterek bir ideal olarak benimsenmesine ve memleketin düşünür fedakâr insanların bu gaye etrafında birleşmesi ile mümkün olacaktır.

TAMİMLER

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Ankara
4/Haziran/1963

Şb. Md. : Müs. 642 - PÜ/123 - 25/10684

KONU : 1963 Mahalli İdareler Yatırımlarının ilk 4 aylık dönem sonu uygulama cetvelleri Hk.

TETKİK KURULU BAŞKANLIĞINA

İLGİ : 15/Mayıs/1963 tarih ve Mahalli İdareler Gn. Md. Müs. 642 - PÜ/123 - 25/9432 sayılı matbu genelgeye ektir.

1963 yıllık programında yer alan yatırımların uygulama gerçekleşme sonuçlarını gösterir dönem sonucu cetvel ve raporların doldurulması hakkında tereddüt edilen konular bazı illerce bakanlığımızdan sorulmuştur. İLGİ'deki matbu genelgemizde kâfi açıklama bulunmakla beraber, aşağıdaki hususların bir defa daha tavzihî faydalı görülmüştür.

1) 1963 yıllık programının ilk uygulama dönemi 4 aydır. Mart başından Haziran sonuna kadar olan devreyi kapsayacaktır. Bu döneme ait cetvellerin en geç Temmuz ayının ilk günlerinde (genelgede açıklandığı veçhile) mutlaka bakanlığımızda bulundurulması gereklidir.

2) Cetvellerin yeknesak olmasını sağlamak üzere genelgemizin (EK : 1) örnek cetvelindeki ebada uygun beyaz kâğıtlara çizilerek veya ihtiyaca göre çoğaltılarak şimdiden hazırlanması lâzımdır.

3) Yatırımların aidiyetleri itibariyle, bu cetvellerin İl özel İdareleri için ve belediyeler için ayrı ayrı doldurulması şarttır. (Şâyet Köy Bütçesinden yapılacak yatırımlar varsa, bunlar için de cetvel doldurulması icabeder).

4) Cetveller il merkezinde toplanıp tasnifli olarak bakanlığımıza gönderilecektir. Bunlar topluca valilikler kanalıyla bakanlığımızda toplanacağından, belediyeler resen bakanlığa göndermeyeceklerdir.

a) İl özel idare yatırımlarına ait cetvel tek olarak (4) nüsha hazırlanıp yollanacaktır.

b) Belediye yatırımları ise merkez ve mülhakat belediyeleri için ayrı ayrı cetveller doldurulacaktır. Belediyeler yatırımları 4 aylık dönem sonu uygulama - gerçekleşme cetvelleri de yine grup halinde işlenilip (4'er) nüsha halinde gönderilecektir.

5) Daha önce valiliklerce bakanlığımıza gönderilen İl Özel İdare ve Belediyeler yatırımlarına ait 1963 icra plânlarında muhtelif sebeplerle gösterilmeyen, unutulmuş veya noksan olarak bildirilen yatırım konuları da bu defa cetvellere muhakkak surette işlenmiş olacaktır. Bu itibarla 1963 yıllık programı icra plânlarında yer alan İl özel İdareleriyle Belediyelere ait yatırım konusu işlerin yeniden teker teker ve dikkatle tetkike tabi tutulması zaruridir.

Gereğinin buna göre ifasını ve ilgililere çok acele olarak iletilmesini önemle rica ederim.

Ahmet KOÇAK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

I. D. Rs. H. Şb. Md.

Sayı : 612 - 206 - 8/7920

Konu : Belediye hududu dahilindeki arsalar Hk.

TETKİK KURULU BAŞKANLIĞINA

Maliye Bakanlığınca, ilinize gönderilen 29/Kasım/1962 tarihli ve Gelirler Genel Müdürlüğü 27070 - 87/46100 sayılı tamimle son

yıllarda hizmetleri, masrafları çok artmış ve genişlemiş bulunan Mahalli İdarelerin bünyelerinin kuvvetlendirilmesi, spekülâtif kazançlar elde etmek isteği yüzünden şehrin lüzumsuz yere dağılmasının önüne geçilmesi bakımından şehir ve kasa belediye hudutları dahilinde kıymeti bir hayli artmış olan arsaların 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 63,65 ve 66 ncı maddeleri gereğince mevzî tadilât yolu ile yeniden kıymetlendirilmesinin istendiği malûmdur.

Şehir ve kasabaların gittikçe büyümesi sebebiyle Mahallî İdarelere hizmetleri de yıldan yıla çok genişlemiş ve masrafları da o nisbette artmış olduğu halde malî kaynakları maalesef aynı seviyede kalmıştır.

1963 yıllık programında da Özel İdarelerin malî kaynaklarının artırılması derpiş edilmiş bulunmaktadır.

5 Yıllık Kalkınma Plânına muvazi olarak Mahallî İdarelerimizin de faaliyet göstermeleri, bu idarelerden beklenen hizmetlerin lâikiyle yerine getirilmesi ve malî bünyelerinin kuvvetlendirilmesi bakımından 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 63 üncü maddesinin 1 nci fıkrası gereğince şehir ve kasaba belediye hudutları dahilindeki arsaların mevzî tadilât yolu ile yeniden kıymetlendirilmesi bakımından Maliye Bakanlığınca ilinize gönderilmiş olan mezkûr tamim esasları dahilinde yapılacak olan işlem sonundan da Bakanlığımıza bilgi verilmesini rica ederim.

Fethi TANSUK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T, C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Şb. Md. : Müs. 642 - PÜ/123 - 18/2356
KONU : 1962 Yılı İcra Plânı Uygulanması Hk.

TETKİK KURULU BAŞKANLIĞINA

1 — Başbakanlık Devlet Plânma Teşkilâtı Müsteşarlığının 4/4/1963 gün ve KD — 3021. 01 — 5 — 63 — 1225 sayılı yazıları örmeği aynen II. maddeye çıkarılmıştır.

II — 1. Devlet Plânma Teşkilâtı Kuruluş Kanunu'na göre 1962 yılı tatbikatına ait nihaî raporun Yüksek Plânlama Kurulu'na takdim edilmesi gerekmektedir.

2 — 1962 yılı Geçiş Programındaki tedbirler, sorumlu ve işbirliğinde bulunacak bakanlık, daire ve teşekküller gösterilmek suretiyle İcra Plânı haline getirilmiş ve ilgili müesseselere zamanında tevzi edilmişti.

3 — Buna göre 1962 yılı zarfında İcra Plânında yer alan müesseseler tarafında yapılması gerekli hususların ne derecede yerine getirildiğini, 1963 yılına devredilen kısımları, yerine getirilmeyen tedbirlerin gerekçeli sebeplerini gösterir bir cetvelin İcra Plânındaki sıraya göre eksiksiz olarak düzenlenmesi lüzumlu bulunmaktadır.

4 — Uygulamadaki gelişmeyi ölçebilmek için tedbirlerin neticelerinin mümkün hallerde rakam verilerek belirtilmesi gereklidir.

Yukarıdaki esaslar dahilinde 1962 yılı İcra Plânına paralel olarak hazırlanacak 1962 yılı uygulama sonuçlarının en geç 12 Nisan 1963 tarihinde Devlet Plânlama Teşkilâtında bulundurulmasını arz ve rica ederim.

(İmza)
Ziya MÜEZZİNOĞLU
Dev. Pl. Teş. Müs.

III — İliniz dahilindeki Mahallî İdarelerle ilgili olarak yapılmış 1962 yılı İcra Plânına paralel olarak hazırlanacak 1962 yılı uygulama sonuçlarının Devlet Plânlama Teşkilâtında bulundurulmak üzere 2 nüsha halinde Bakanlığımıza gönderilmesini rica ederim.

Ahmet KOÇAK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Nüfus İş. Gn. Md.

Ankara
1/Ağustos/1963

2. Şb. Md. 72128 - 449/9638 - 4593

Konu : Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malûmat Teatisi

TETKİK KURLU BAŞKANLIĞINA

Resmî Gazetenin 13/Temmuz/1962 tarih ve 11153 sayılı nüshasında yayınlanan ;

1 — 6/7/1963 gün. ve 63 sayılı ahvali şahsiye konusunda milletlerarası malûmat teatisi hakkındaki sözleşmenin onaylanmasına dair kanunun 1 ve 2 inci maddeleri uyarınca sözleşmeye dahil Türkiye, Federal Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre hükümetlerinin ülkeleri üzerinde vazife yapan nüfus (ahvali şahsiye) memurları bir evlenme veya ölüm belgesi düzenler veya tescil derken çiftlerden birinin veya ölenin doğum yeri diğer akit devlet ülkesinde bulunduğu takdirde sözleşmeye ekli örneklerle keyfiyetten o yerin nüfus (ahvali şahsiye) memuruna haber verecektir. İhbar müddeti de düzenleme ve tescil işlemini kovlayan sekiz gündür.

2 — Sözleşmenin 3 ve 4 üncü maddelerinde açıkça belirtildiği veçhile ihbarı alan nüfus memurları kendi memleketinin kanun ve nizamlarına uygun şekilde tescil yoluna gideceklerdir. Bu ihbar sadece malûmat verme mahiyetindedir. Akit devletlerden ülkelerinden bu şekilde ihbar alan nüfus dairelerimiz bir yazı ile Bakanlığımıza bilgi verecekler ve usulü dairesinde konsolosluklarımızdan celp edilecek belgeler üzerine normal tescili yapacaklardır. Bu anlaşma yabancı akit memleketlerde vuku bulan evlenme ve ölümlerin zamanında tescillerini sağlamak amacıyla yapılmıştır.

3 — - Memleketimizde de 1 inci maddede sayılan akit devletler vatandaşlarının veya doğum yerleri oralarda bulunan kimselerin evlenmeleri akdedildiğinde evlenme memurları, ölüm vukuunda zabita veya diğer ilgililer derhal nüfus idaresine bildirecekler, nüfus müdür

veya memurları sözleşmeye ekli örneğe göre yabancı memleketteki ahvali şahsiye memurluğuna haber vereceklerdir. Örnekler basıldığında Bakanlıktan gönderilinceye kadar makine ile yazılıp gönderilmesi lâzımdır. Gereğinin ona göre yapılmasını ve ilgili yerlere tebliğini rica ederim.

4 — Bazı istizanlar dolayısıyla bütün illere, bilgi olarak Teftiş Kurulu Başkanlığına yazılmıştır.

Fethi TANSUK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Her İd. Gn. Md.

Ankara
10/Temmuz/1963

Şb. Md. : 3.23316 - 0 -1/5755

KONU : T.C.K. Değişik 513. Maddesi muvacehesinde 5917 sayılı kanunun uygulanması Hk.

TETKİK KURULU BAŞKANLIĞINA

Köy hükmi şahsiyetine ait olan veya ötedenberi köylünün müşterek istifadesine terkedilmiş bulunduğunu bilerek mer'a harmanyeri, yol ve sulak gibi gayrimenkullere tecâvüz edenlerin hapis ve para cezası ile cezalandırılacaklarını tesbit eden 6123 sayılı kanunla değişik T.C. Kanununun 513. maddesi muvacehesinde 5917 sayılı kanunun uygulanması bakımından Adalet Bakanlığı ile Bakanlığımız arasında beliren görüş ayrılığının izalesi bakımından bu Bakanlıkla yapılan yazışmalar sonunda örneği ilişik yazıdan da anlaşılacağı üzere görüşbirliği hasil olmuştur.

Buna göre, köylünün ortak istifadesine terkedilmiş olan köy orta mallarına vaki tecâvüzlerde, müracaat dilekçesini alan vali ve kaymakam bir yandan 5917 sayılı kanuna göre karar vermek üzere tahkikata girişmekle beraber öte yandan, cezaî yönden gereği yapılmak üzere keyfiyeti C. Savcılığına derhal duyurmak durumundadır.

Gereğini rica ederim.

Fethi TANSUK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza İş. Gn. Md.

Ankara
3/Temmuz /1963

Sayı : 15970
Konu : 5917 sayılı kanunun tatbikatı Hk.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINA

İLGİ : İller İdaresi Genel Müdürlüğü ifadesiyle alınan 16/3/1963 gün ve 3. 23316/0-1/2605 sayılı yazılan.

Hakikî ve hükmi şahısların zilyed buldukları gayrimenküle başkası tarafından tecâvüz ve müdahale edildiği takdirde, o gayrimenkul zilyedinin ve zilyed birden fazla olduğu takdirde içlerinden herhangi birinin müracaatı üzerine, o gayrimenkülün bağlı bulunduğu mahallin kaymakam veya valisi tarafından, aşağıda yazılı hükümler dairesinde bu tecâvüz ve müdahelenin def'i ve gayrimenkülün zilyedine mahallen teslim olunacağı, köye ait gayrimenküllere vaki tecâvüzlerde köyün kanunî temsilcisi veya köy halkından herhangi biri tarafından bu maddede sözü geçen mercilere müracaat halinde dahi bu kanun hükümlerinin tatbik olunacağı, 5917 sayılı kanunun 1/1-2. maddesinde tesbit olunmuştur.

6123 sayılı kanunla Türk Ceza Kanununun 513 ncü Maddesine ilâve edilen fıkraya göre : köy hükmi şahsiyetine ait olan veya ötedenberi köylünün müşterek istifadesine terkedilmiş bulunan mer'a, harmanyeri, yol ve sulak gibi gayrimenkülleri bilerek kısmen veya tamamen zabt ve tasarruf etmek veya sürüp ekmek fi'illeri re'sen takibi müstelzim bir suç sayılmış olduğundan, 8.11.1953 gün ve 34761 sayı da belirtildiği üzere, bu hususta İdarî makamlarca 5917 sayılı kanun hükümleri dairesinde alınacak tedbirlerin, mütecâvizler hakkında C. Savcılığınca doğrudan doğruya takibat yapılmasına mâni teşkil etmeyeceği ve hâdiseye muttali olan İdarî makamların keyfiyeti ceza takibi bakımından derhal C. Savcılığına ihbar etmekle beraber, aynı zamanda 5917 sayılı kanun hükümleri dairesinde gereken tedbirleri almaları lâzım geldiği, bu itibarla, sözü geçen yazı ile 2.5.1961 gün ve 16324 sayılı yazı arasında herhangi bir aykırılık bulunmadığı mütalâa edilmektedir.

Keyfiyeti bilgilerine arz ederim.

(İmza)
Nafiz YAMANOĞLU
Adalet Bakanı Y.
Müsteşar